

Natuurwaardenonderzoek Transformatie Kögllaan & Manegelaan, Utrecht

*Toetsing in het kader van de Omgevingswet (Ow), Natura
2000 en het Natuurnetwerk Nederland (NNN)*

Omgevingsvergunningen

Wijzigingsplannen

Uw specialist in Bestemmingsplannen

Rood voor Rood - Ruimte voor Ruimte

Ruimtelijk advies

NATUURWAARDENONDERZOEK TRANSFORMATIE KÖGLLAAN EN MANEGELAAN, UTRECHT

Auteur:
Veldwerk uitgevoerd door:
Opdrachtgever: Explorius Vastgoedontwikkeling B.V.
Status: Definitief
Datum: 22-03-2022 / update naar omgevingswet 08-11-2024
Projectnummer: 2021-474

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 1	INLEIDING	3
1.1	AANLEIDING	3
1.2	DOELSTELLING	3
HOOFDSTUK 2	PLANGEBIED	4
2.1	LIGGING.....	4
2.2	IMPRESSIE EN BEGRENZING	4
2.3	VOORGENOMEN INGREPEN	7
2.4	VASTSTELLEN VAN HET ONDERZOEKSGBIED.....	8
HOOFDSTUK 3	WETTELIJK KADER	10
3.1	WET NATUURBESCHERMING	10
3.2	WET RUIMTELIJKE ORDENING: NATUURNETWERK NEDERLAND	11
HOOFDSTUK 4	WERKWIJZE	12
4.1	WET NATUURBESCHERMING	12
4.2	WET RUIMTELIJKE ORDENING: NATUURNETWERK NEDERLAND	14
HOOFDSTUK 5	GEBIEDSBESCHERMING	15
5.1	NATURA 2000.....	15
5.2	NATUURNETWERK NEDERLAND.....	16
5.3	CONCLUSIE.....	16
HOOFDSTUK 6	SOORTBESCHERMING	17
6.1	VAATPLANTEN.....	17
6.2	VOGELS	17
6.3	GRONDGEBONDEN ZOOGDIEREN	19
6.4	VLEERMUIZEN	20
6.5	REPTIELEN.....	22
6.6	AMFIBIEËN	23
6.7	OVERIGE SOORTEN	23
6.8	SAMENVATTENDE TABEL.....	24
HOOFDSTUK 7	CONCLUSIE EN ADVIES	25
BIJLAGEN		27
BIJLAGE 1	GERAADPLEEGDE BRONNEN	28
BIJLAGE 2	TOELICHTING OP WETTELIJKE KADERS	29
BIJLAGE 3	VRIJGESTELDE SOORTEN PER PROVINCIE	38
BIJLAGE 4	NATUURKALENDER.....	39

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Er zijn plannen voor de herontwikkeling van een perceel aan de Köglaan 26 in Utrecht. Het oude scoutinggebouw wordt gesloopt om nieuwe appartementen en studentenwoningen te realiseren. Daarnaast wordt een nieuw scoutinggebouw aan de Manegelaan 4 in Utrecht gerealiseerd. Omdat overtreding van de wet- en regelgeving voor beschermde soorten en gebieden op voorhand niet uitgesloten kan worden, is BJZ.nu gevraagd om een natuurwaardenonderzoek uit te voeren. In voorliggend rapport worden de bevindingen van het uitgevoerde onderzoek gepresenteerd. Naast een beschrijving van het onderzoeksgebied, de onderzoeksopzet en de resultaten van het onderzoek, worden de wettelijke consequenties van de voorgenomen activiteiten weergegeven.

1.2 Doelstelling

In het voorliggende rapport worden mogelijke effecten van het project op de natuur in kaart gebracht en getoetst aan de kaders van de Omgevingswet (Soortbescherming, Gebiedsbescherming en bescherming van Houtopstanden) en de provinciale verordening voor het onderdeel betreffende het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Op basis van de onderzoeksresultaten worden de wettelijke consequenties in beeld gebracht.

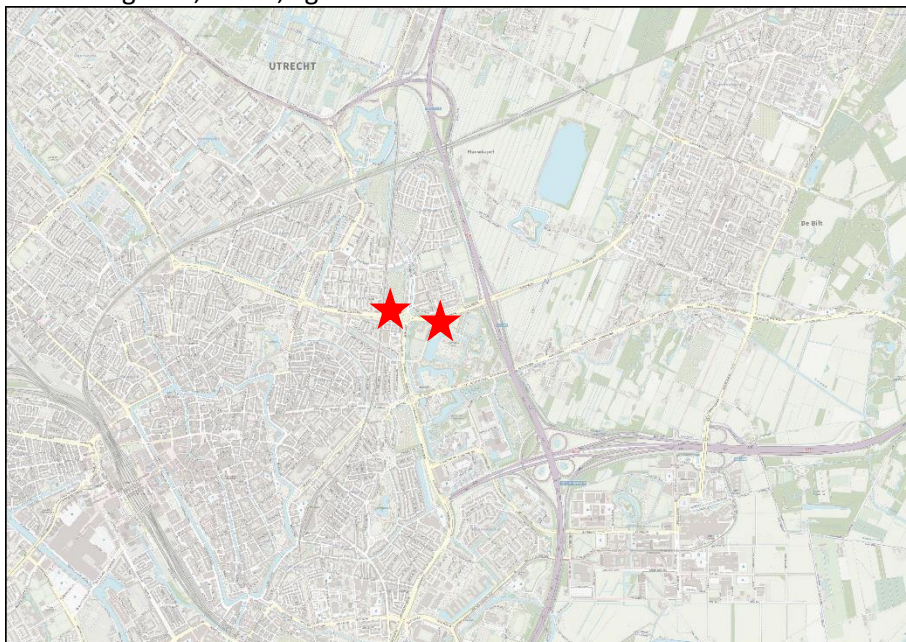
De onderzoeksvragen voor deze natuurtoets zijn:

- Welke beschermde planten en dieren en beschermde nesten, hollen, vaste rust- en voortplantingsplaatsen en andere beschermde functies kunnen voorkomen binnen (de invloedsfeer van) het plangebied?
- Welke negatieve effecten kunnen vanuit het voornemen op deze gebieden, soorten en houtopstanden worden verwacht of niet worden uitgesloten?
- Zijn er voorzorgsmaatregelen te treffen om deze effecten te voorkomen?
- Is er nader onderzoek nodig om effecten op beschermde gebieden te bepalen en/of om de aanwezigheid van beschermde soorten vast te stellen of uit te sluiten?

HOOFDSTUK 2 PLANGEBIED

2.1 Ligging

De plangebieden (Figuur 2.1) bevinden zich aan de oostelijke zijde van de stad Utrecht. Op een afstand van ongeveer 300 meter ten oosten van de Manegelaan, ongenummerd (linker plangebied Figuur 2.1), ligt de snelweg A27. De locatie aan de Manegelaan bevindt zich in de Voorveldse Polder, de locatie aan de Kögllaan, nr. 26, ligt 200 meter ten westen hiervan.

Figuur 2.1: Ligging van het plangebieden (rode sterren) (Bron: PDOK).

2.2 Impressie en begrenzing

Kögllaan

Het plangebied aan de Kögllaan (Figuur 2.2) bevindt zich op een oud scoutingterrein. Het terrein bestaat uit een scoutinggebouw, enkele overkappingen en opslag in de vorm van oude scheepscontainers, gazon, lage vegetatie en enkele bomen. Achter het terrein loopt een waterweg.

Figuur 2.2: Het plangebied aan de Kögllaan (Bron: PDOK).

Het scoutinggebouw heeft een gemetselde muur zonder stootvoegen, een met dakleer bedekt dak en een houten gevelbetimmering (Figuur 2.3 – 2.6). Aan de midden-, noord- en oostzijde van het terrein staan enkele overkappingen en bergingen (Figuur 2.7 – 2.9). De rand van het terrein wordt geleid door een sloot aan de noordkant en lage begroeiing, groenafval en takken aan de zuid- en oostzijde. Op het terrein en op het terrein aangrenzend aan de oostzijde staan diverse bomen, enkele hebben natuurlijke holten en/of holen (Figuur 2.10 – 2.12).

Figuur 2.3 (links): Impressie van het scoutinggebouw vanaf de entree gezien; Figuur 2.4 (rechts): Impressie van de daklijst, vanaf de westelijke zijde gezien. Deze vertoont geen kieren of holten.

Figuur 2.5 (links): Impressie van de oostelijke zijde van het gebouw; Figuur 2.6 (rechts): Impressie van de gevelbetimmering, deze vertoont enkele kieren.

Figuur 2.7 (links): Impressie van één van de overkappingen, onder deze overkapping liggen boomstammen en ander houtmateriaal; Figuur 2.8 (rechts): Bouwmateriaal onder de andere overkapping, deze staat tegen een bijgebouwtje aangebouwd.

Figuur 2.9 (links): Impressie van het bijgebouw in het centraal noordelijke gedeelte van het scoutingterrein; Figuur 2.10 (rechts): Impressie van de grens van het scoutingterrein, met groenafval, houtwallen en lage begroëing.

Figuur 2.11 (links): Impressie van de sloot aan de noordzijde; Figuur 2.12 (rechts): Impressie van het terrein aan de oostelijke zijde van het scoutingterrein aangrenzend aan de rotonde van de Kardinaal de Jongweg.

Manegelaan

Het plangebied aan de Manegelaan bestaat uit een voormalig gemeentedeput, welke gebruikt is als opslag voor bouwmaterialen. Het gebied bestaat grotendeels uit bestrating en is omringd door bomen, struiken en groenafval hopen. Aan de noord- en oostrand van de terreinomgrenzing, ligt aan de buitenkant een aardenwal.

Figuur 2.13: Het plangebied aan de Manegelaan (Bron: PDOK).

Figuur 2.14 en 2.15: Impressie van de invulling van het gemeentedeput met diverse soorten bouwmaterialen.

Figuur 2.16 (links): Impressie van de invulling van het gemeentedeput; Figuur 2.17 (rechts): Impressie van de aardenwal met begroeiing erop.

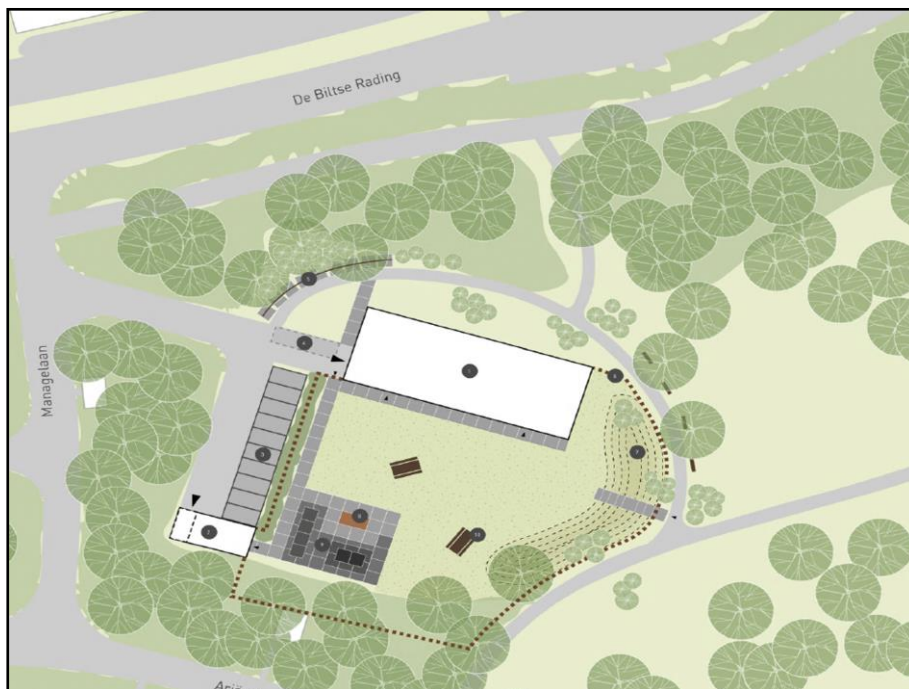
2.3 Voorgenomen ingrepen

Het voornemen ziet toe de bebouwing aan de Kögllaan te slopen om plaats te maken voor nieuwe appartementen en studentenhuisvesting. Bijbehorend wordt plaats gemaakt ten behoeve van parkeergelegenheid. Hiervoor worden een aantal bomen gerooid en vegetatie verwijderd. Figuur 2.18 weergeeft een plattegrond van het wenselijk eindbeeld.

Figuur 2.18: Verbeelding van het wenselijk eindbeeld (Bron: De Zwarte Hond).

Op de Manegelaan wordt het gemeentedeput vervangen met een nieuw scouting gebouw. De bestaande houtwal wordt verwijderd om ruimte te maken voor de ontwikkeling. Figuur 2.19 weergeeft een plattegrond van het wenselijk eindbeeld.

Figuur 2.19: Verbeelding van het wenselijk eindbeeld (Bron: Deltavormgroep B.V.).

De volgende activiteiten worden getoetst op relevantie t.a.v. de Wet natuurbescherming:

- Verwijderen beplanting;
- Slopen bebouwing;
- Uitvoeren grondverzet;
- Bouwen woningen;
- Bouwen nieuwe scouting gebouw;
- Aanleggen erfverharding;
- Aanleggen erfbeplanting.

Voorgenoemde ingrepen zijn onder te verdelen in tijdelijke en permanente effecten. Tijdelijke effecten treden alleen op tijdens de uitvoering van de werkzaamheden. Permanente effecten kunnen een gevolg zijn van de activiteiten zelf alsmede de resultaten hiervan.

2.3.1 Tijdelijke effecten

- Verstoren rust- en voortplantingsplaatsen als gevolg van geluid, stof en trillingen tijdens de werkzaamheden.

2.3.2 Permanente effecten

- Mogelijk afname/verdwijnen van beschermde vaste rust- of voortplantingsplaatsen en/of jaar rond beschermde nesten;
- Vernielen/verdwijnen van beschermde soorten;
- Aantasting van de kwaliteit van het leefgebied van beschermde soorten.

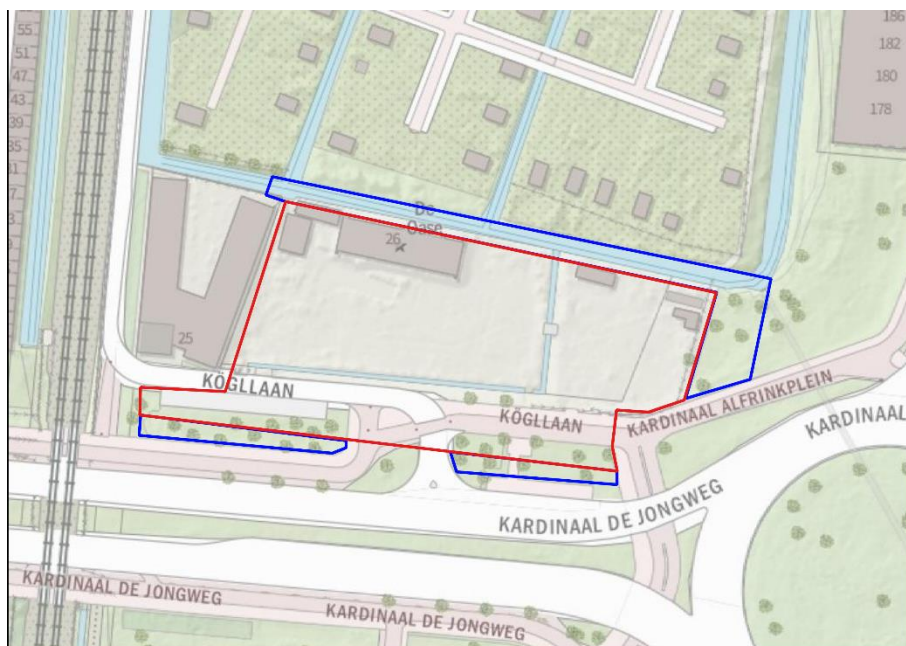
2.4 Vaststellen van het onderzoeksgebied

Naast een tijdelijk effect in het plangebied, kan het voorkomen dat een voorgenomen activiteit een negatief effect heeft op beschermde soorten of beschermd natuurgebied buiten het plangebied. Dit noemen we de invloedsfeer. De omvang van de invloedsfeer wordt bepaald door de duur, aard en omvang van de tijdelijke en/of permanente nieuwe situatie. Bij het bepalen van de invloedsfeer wordt

alleen gekeken naar de uitvoering van de fysieke werkzaamheden, zoals sloop- en bouwwerkzaamheden.

Kögllaan

Het plangebied aan de Kögllaan grenst aan een drukke openbare weg, bebouwing, bosschage en een sloot. Tijdens de sloop- en bouwwerkzaamheden wordt ook een gebied naast het plangebied beïnvloed. Zo zal er sprake zijn van geluid, stof, trilling en optische verstoring rond het plangebied. Om de effecten van voorgenomen activiteiten goed in beeld te krijgen, wordt een groter gebied onderzocht dan alleen het plangebied. Hierbij wordt een gebied meegenomen in het onderzoek zoals in Figuur 2.20 met blauwe omlijning staat weergegeven. Indien in het vervolg in dit rapport gesproken wordt over plangebied, wordt het gehele onderzoeksgebied bedoeld zoals te zien is in Figuur 2.20.

Figuur 2.20: Het onderzoeksgebied aangegeven met de rode en blauwe lijn (Bron: PDOK).

Manegelaan

Het plangebied aan de Manegelaan grenst aan een openbare weg, een manege en parkgebied. Tijdens het verwijderen van de opgeslagen materialen van het gemeentedeput wordt een gebied naast het plangebied beïnvloed. Echter, gezien het huidige beheer als gemeentedeput, wordt er geen verstoring verwacht anders dan de constante verstoring die er nu al plaats vindt. Hierom wordt de invloedsfeer gelijk gesteld aan het plangebied.

HOOFDSTUK 3 WETTELIJK KADER

Het wettelijk kader weergeeft de diverse kaders waaraan het initiatief getoetst wordt.

3.1 Omgevingswet

De biodiversiteit (soortenrijkdom) in Europa gaat al geruime tijd achteruit. In verband met het grensoverschrijdende karakter van de natuur is het van belang om de bescherming van deze soortenrijkdom op Europees niveau aan te pakken. Zo wordt voorkomen dat de natuur in nationaal en internationaal verband eenvormiger wordt. Daartoe is in 1979 de Vogelrichtlijn opgesteld en in 1992 de Habitatrichtlijn, welke in 2017 zijn samengevoegd onder één wet, de Wet natuurbescherming (Wnb) die vervolgens is overgegaan in de Omgevingswet (Ow) in 2024. Deze richtlijnen hebben twee componenten: soortenbescherming en gebiedsbescherming. Alle EU-lidstaten wijzen beschermde gebieden aan voor specifieke (leefgebieden van) (vogel-)soorten. De onder beide richtlijnen aangewezen beschermde gebieden vormen het Natura 2000-netwerk. De Nederlandse bijdrage aan dit Europese netwerk van beschermde natuurgebieden bestaat uit ruim 160 gebieden.

3.1.1 Natura 2000

Het gebiedsbeschermingsdeel van de Omgevingswet (Ow) heeft als doel het beschermen van Natura 2000-gebieden (Vogelrichtlijn- en/of Habitatrichtlijngebieden) in Nederland. Projecten die significante gevolgen voor deze gebieden kunnen hebben, zijn in beginsel – zonder vergunning – niet toegestaan. Ook het vaststellen van plannen zoals een bestemmingsplan of een inpassingsplan is niet toegestaan, indien het betreffende plan significante gevolgen kan hebben voor Natura 2000-gebieden. Naast directe effecten (bijv. ruimtebeslag), dient ook gekeken te worden naar indirecte effecten als gevolg van externe werking (bijv. door geluid, licht en stikstofdepositie). De eerste stap in de toetsing is vaak een voortoets. Als significante gevolgen in de voortoets niet op voorhand met zekerheid kunnen worden uitgesloten, dan is een passende beoordeling noodzakelijk. In dat geval is voor een project een vergunning noodzakelijk op grond van artikel 5.1 lid 1 Ow.

3.1.2 Soortenbescherming

In de Ow is de soortenbescherming in Nederland geregeld. In de wet zijn lijsten opgenomen met beschermde soorten. In de Ow worden drie verschillende beschermingsregimes gehanteerd waaraan verschillende verbodsbepalingen zijn gekoppeld:

Schadelijke handelingen Vogelrichtlijn (artikel 11.37 Bal):

- lid 1) Het opzettelijk doden of opzettelijk vangen van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in art. 1 Vrl;
- lid 2) Het opzettelijk vernielen of opzettelijk beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het opzettelijk wegnemen van nesten van die vogel;
- lid 3) Het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels;
- lid 4) Het opzettelijk storen van vogels;

Soorten Habitatrichtlijn (art. 11.46 Bal):

- lid 1) Het in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk doden of opzettelijk vangen van in het wild levende dieren Hrl bijlage IV, onder a, Bern bijlage II, Bonn bijlage I (ex. vogels art. 1 Vrl);
- lid 2) Het opzettelijk verstoren van dieren;
- lid 3) Het in de natuur opzettelijk vernielen of rapen van eieren van dieren;
- lid 4) Het beschadigen of vernielen van de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren;
- lid 5) Het opzettelijk plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onder b Hrl of bijlage I verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied.

Andere Soorten (art. 11.54 Bal)

- Het opzettelijk doden of vangen van in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in bijlage IX, onder A
- Het opzettelijk beschadigen of vernielen van de vaste voortplantingsplaatsen, rustplaatsen of eieren van dieren;
- Het opzettelijk in hun natuurlijke verspreidingsgebied plukken en verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen van vaatplanten van de soorten, genoemd in bijlage IX, onder B

Ten aanzien van de andere beschermde soorten geldt dat het bevoegd gezag (provincies c.q. ministerie van LNV) de vrijheid hebben om soorten binnen deze categorie vrij te stellen van de verbodsbepalingen uit vergunningsplicht artikel 11.54 uit de Besluit activiteiten leefomgeving. Voor beschermde soorten die niet zijn vrijgesteld dient bij overtreding van de verbodsbepalingen uit de Ow een vergunning te worden aangevraagd. Het is ook mogelijk om voor beide categorie soorten te werken volgens een goedgekeurde gedragscode die is afgestemd op de Omgevingswet. Er is dan geen vergunning nodig.

3.2 Natuurnetwerk Nederland (art. 7.8, 2 e lid Bkl)

Het beschermingsregime voor het NNN is uitgewerkt in art. 7.8, 2 e lid Bkl, dat een instructieregel betreft voor uitwerking van het beschermingsregime in de Omgevingsverordeningen van provincies: 'De regels verzekeren in ieder geval dat de kwaliteit en oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland niet achteruitgaan, dat de samenhang tussen de gebieden van het natuurnetwerk wordt behouden en dat, als binnen het natuurnetwerk activiteiten worden toegelaten die nadelige gevolgen kunnen hebben voor de wezenlijke kenmerken of waarden van het natuurnetwerk, deze gevolgen tijdig worden gecompenseerd, zodanig dat de kwaliteit, oppervlakte en samenhang van het natuurnetwerk behouden blijven.'

Een vergelijkbare instructieregel voor de bescherming van het NNN is opgenomen voor projectbesluiten die door het Rijk wordt vastgesteld in art. 9.3, 1 e lid Bkl.

Het grote verschil met de huidige Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) is dat er onder de Ow geen strikt 'nee, tenzij'-principe meer geldt. Er is geen noodzaak meer om een groot openbaar belang aan te tonen of reële alternatieven af te wegen om de NNN te mogen aantasten. Daarentegen dient er in plaats van bij een significante aantasting, nu bij nadelige gevolgen te worden gecompenseerd dat er in de praktijk vaker zal leiden tot een compensatieplicht. Doordat er echter onder de Ow sprake is van een 'ja, mits'-principe, kan een afzwakking van de bescherming van de NNN worden gelezen.

De daadwerkelijke afzwakking van de bescherming van de NNN hangt erg af van de uitwerking van de regels in de provinciale Omgevingsverordeningen. Een deel van de nieuwe Omgevingsverordeningen van provincies zijn (vooralsnog) beleidsneutraal en komen overeen met het beschermingsregime conform het Barro ('nee, tenzij'-principe aan de hand van zogenaamde ADC-criteria), een ander deel heeft echter de regels geconformeerd aan de regels in de Ow. Of nieuwe of gewijzigde Omgevingsverordeningen na het loslaten van een beleid neutrale overgang een ander beschermingsregime zullen bevatten, zal de toekomst uitwijzen.

Concrete beleidsregels ten aanzien van de NNN in Utrecht zijn opgenomen in de vigerende provinciale ruimtelijke verordening van de provincie.

HOOFDSTUK 4 WERKWIJZE

In dit hoofdstuk worden de wettelijk vastgelegde beoordelingskaders toegelicht waaraan het initiatief getoetst wordt.

4.1 Omgevingswet

4.1.1 Natura 2000

Voor de oriëntatie in het kader van de Gebiedsbescherming is bekeken of nabij gelegen Natura 2000-gebieden mogelijk significante directe en indirecte effecten ondervinden van de beoogde ingrepen. Het plangebied ligt op minimaal 5,1 kilometer afstand van Natura 2000-gebied.

Middels de zogenoemde Effectenindicator (Synbiosis Alterra, 2021), kan een voortoets worden uitgevoerd om na te gaan of en in welke mate de voorgenomen ingrepen invloeden uitoefenen op de onder de Omgevingswet (Ow) geformuleerde instandhoudingsdoelen van de omliggende Natura 2000-gebieden.

Gezien de afstand tussen het plangebied en het meest nabij gelegen Natura 2000-gebied en de grootte van de ingreep is het uitvoeren van een voortoets niet noodzakelijk, aangezien significante effecten, met uitzondering van het aspect stikstof, op voorhand uit te sluiten zijn.

4.1.2 Soortenbescherming

In de Ow is de soortenbescherming in Nederland geregeld. Voor de totstandkoming van het advies betreffende dit onderzoek zijn de volgende stappen gezet:

1. Bureaustudie;
2. Veldbezoek;
3. Concluderende analyse.

Bureaustudie

De bureaustudie bestaat uit het bestuderen van (de geschiedenis van) het plangebied, bronnenonderzoek en een analyse van de flora- en faunagegevens van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).

Voor verdere verkenning in het kader van de Soortenbescherming is een analyse van de bestaande flora- en faunagegevens uitgevoerd. Hierbij zijn de gegevens van beschermde soorten in een straal van 500 meter rondom het plangebied van de laatste 5 jaar opgevraagd in de NDFF.

Kögllaan

Het plangebied aan de Kögllaan bestaat uit gazon, een sloot, houtwallen, bomen en bebouwing. De inrichting en het gevoerde beheer maken het plangebied niet tot geschikt habitat voor beschermde planten, vissen of ongewervelden. Gelet op de inrichting en het gevoerde beheer, behoort het plangebied mogelijk tot functioneel leefgebied van diersoorten uit onderstaande soortgroepen:

- Vogels;
- Vleermuizen;
- Grondgebonden zoogdieren;
- Amfibieën;
- Reptielen.

Manegelaan

De plangebied aan de Kögllaan bestaat uit gazon, houtwallen, bomen en verharding ten behoeve van puin- en bouwmaterialopslag. De inrichting en het gevoerde beheer maken het plangebied niet tot geschikt habitat voor beschermde planten, vissen of ongewervelden. Gelet op de inrichting en het

gevoerde beheer, behoort het plangebied mogelijk tot functioneel leefgebied van diersoorten uit onderstaande soortgroepen:

- Vogels;
- Vleermuizen;
- Grondgebonden zoogdieren;
- Reptielen;
- Amfibieën.

Veldbezoek

Het veldbezoek heeft een verkennend karakter en kan daarom niet worden gezien als uitputtende soorteninventarisatie. In het kader van het natuurwaardenonderzoek is het plangebied op 14 maart 2022 bezocht door [REDACTED] tijdens de daglichtperiode. Het plangebied is visueel en auditief onderzocht op de aanwezigheid van beschermde flora- en faunawaarden. Hierbij is gebruik gemaakt van een verrekijker (Vortex Crossfire HD 10x42) en een zaklamp. Tijdens het veldbezoek was de temperatuur gemiddeld 13 graden Celsius met lichte bewolking en weinig wind. Het plangebied is te voet onderzocht. Daarnaast is bewijslast verzameld met fotomateriaal.

Gedurende het veldbezoek is het volgende onderzocht:

- Houtopstanden en struweel;
- Bestaande bebouwing en potentiële rust- en verblijfsplaatsen;
- (Mogelijke voortplantings) Wateren;
- Sporen in de vorm van holen en nesten;
- Sporen in de vorm van pootafdrukken, graaf-, krab- en bijtsporen;
- Sporen in de vorm van fecaliën, veren/haren en prooi-resten;
- Overige indicaties die wijzen op de aanwezigheid van beschermde soorten.

De tijd van het jaar is redelijk geschikt voor onderzoek naar vogels, grondgebonden zoogdieren, amfibieën en reptielen. De tijd van het jaar is matig geschikt voor onderzoek naar vleermuizen (verblijven). Vogels vertonen territoriumindicerend gedrag maar hebben doorgaans nog geen bezet nest meer in deze tijd van het jaar. Grondgebonden zoogdiersoorten kunnen al jongen hebben in deze tijd van het jaar en benutten de voortplantingsplaats als vaste rustplaats. Amfibieën trekken richting voortplantingswateren. Vleermuizen bezetten de winterverblijfplaats in deze tijd van het jaar, alhoewel de eerste tekenen van activiteit richting zomerverblijfplaatsen al waarneembaar zijn.

Het onderzoeksgebied is niet onderzocht op het voorkomen van beschermde faunasoorten als libellen, vissen, dag- en nachtvlinders, bladmossen, sporenplanten, haften en kreeftachtigen omdat het onderzoeksgebied geen geschikte habitat vormt voor deze soorten of omdat het plangebied buiten het normale verspreidingsgebied van deze soortgroepen ligt. Het is niet aannemelijk dat soorten, of soortgroepen, die (soms) moeilijk nieuwe leefgebieden koloniseren, zich spontaan buiten het normale verspreidingsgebied vestigen. Dit geldt bijvoorbeeld voor sommige kleine grondgebonden zoogdieren, reptielen en voor planten.

Concluderende analyse

Aan de hand van de verzamelde verspreidingsgegevens en de resultaten van het veldbezoek is beoordeeld voor welke beschermde soorten geschikt habitat aanwezig is in en/of rondom het plangebied. De beoogde ingrepen zijn beoordeeld in relatie tot de biotoopeisen van de beschermde soorten uit het plangebied. Bij voldoende zekerheid over het al dan niet voorkomen van beschermde soorten, zijn mogelijke (negatieve) effecten bepaald. Ten slotte is beoordeeld of wettelijke consequenties aan de orde zijn.

4.2 Natuurnetwerk Nederland

Het beschermingsregime voor het NNN is uitgewerkt in art. 7.8, 2 e lid Bkl, dat een instructieregel betreft voor uitwerking van het beschermingsregime in de Omgevingsverordeningen van provincies. Provincies zijn verantwoordelijk voor de veiligstelling en ontwikkeling van het NNN. Ter beoordeling van de voorgenomen activiteiten in relatie tot de NNN is gekeken naar de nabijheid van NNN en de eventuele (negatieve) effecten op de aanwezige natuurwaarden.

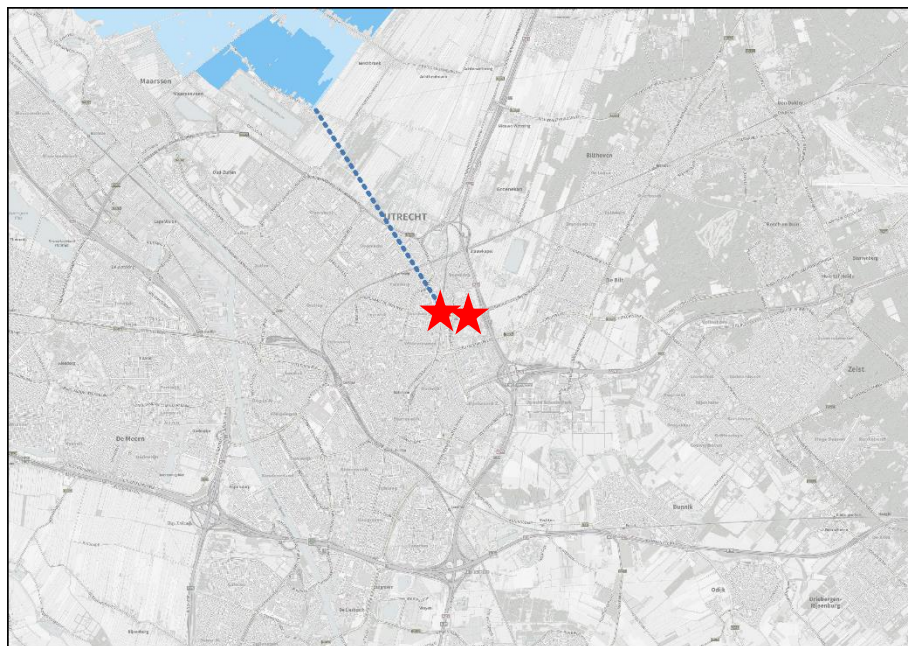
HOOFDSTUK 5 GEBIEDSBESCHERMING

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het mogelijke effect van de voorgenomen activiteiten op Natura 2000-gebied en het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

5.1 Natura 2000

5.1.1 Ligging t.o.v. het plangebied

Het plangebied ligt op minimaal 5,1 km afstand van Natura 2000-gebied (Figuur 5.1). Het meest nabij gelegen Natura 2000-gebied is Oostelijke Vechtplassen.

Figuur 5.1: Ligging van Natura 2000 in de omgeving van de plangebieden (rode sterren). Gronden die tot Natura 2000 behoren worden met de blauwe kleur op de kaart aangeduid (Bron: PDOK).

5.1.2 Effectbeoordeling

Beoordeling uitvoering fysieke activiteiten

Het plangebied is niet zichtbaar vanuit Natura 2000-gebied. Van verstoringseffecten, zoals geluid, optische verstoring of licht is derhalve geen sprake. Gelet op de aard en omvang van de voorgenomen activiteiten en de afstand tussen plangebied en Natura 2000-gebied, wordt een negatief effect op instandhoudingsdoelen van Natura 2000-gebied uitgesloten.

Beoordeling stikstof (ontwikkelfase)

Met betrekking tot de bepaling van mogelijke nadelige gevolgen als gevolg van de depositie van stikstof, is er met betrekking tot de toetsing van Natura 2000-activiteiten in de wet een verplichting opgenomen tot het gebruik van Aeries Calculator (artikel 4.15 Or)

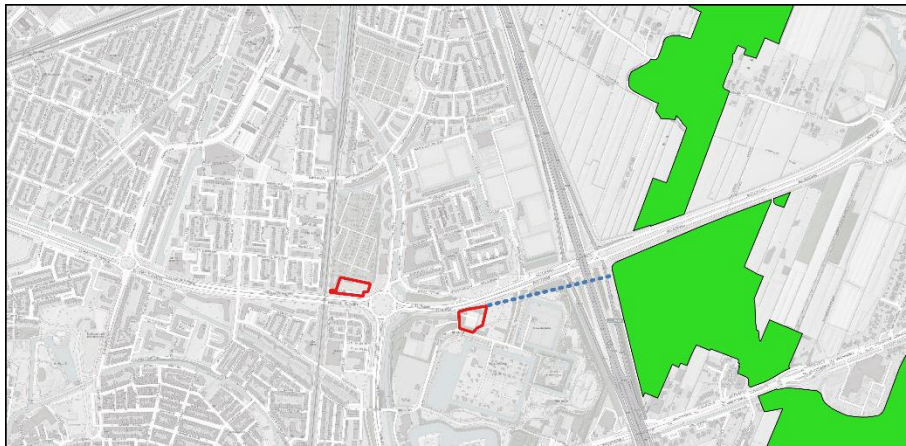
Beoordeling stikstof (gebruiksfasen)

Het is aannemelijk dat de voorgenomen ingrepen voor toename van verkeersbewegingen zorgen ten opzichte van de huidige situatie. Door de omvang en ingebruikname van de plangebieden kan een negatief effect op Natura 2000-gebied niet op voorhand uitgesloten worden. Om vast te kunnen stellen of sprake is van toename van stikstofdepositie in Natura 2000-gebied, dient een stikstofberekening uitgevoerd te worden.

5.2 Natuurnetwerk Nederland

5.2.1 Ligging t.o.v. het plangebied

Het meest nabij NNN gronden liggende plangebied, de Manegelaan, ligt op minimaal 300 meter afstand van gronden die tot NNN behoren. Het plangebied ligt daarmee buiten de begrenzing van het NNN. In Figuur 5.2 wordt de ligging van het NNN in de omgeving van de plangebieden weergegeven.

Figuur 5.2: Ligging van Natuurnetwerk Nederland in de omgeving van het plangebied. De ligging van het plangebied wordt met het rode marker aangeduid. Gronden die tot NNN behoren worden met de groene kleur op de kaart aangeduid (Bron: PDOK).

5.2.2 Beschermingsregime

De bescherming van het NNN kent geen externe werking. Omdat de plangebieden buiten het Natuurnetwerk Nederland liggen, hoeft voorgenomen initiatief niet getoetst te worden aan provinciaal beleid t.a.v. Natuurnetwerk Nederland.

5.3 Conclusie

Het plangebied behoort niet tot het NNN of Natura 2000-gebied. Vanwege de ligging buiten het NNN, leiden de voorgenomen activiteiten niet tot wettelijke consequenties, omdat de bescherming van het NNN geen externe werking kent in Utrecht. Door de omvang en ingebruikname van het plangebied kan een negatief effect op Natura 2000-gebied niet uitgesloten worden. Om vast te kunnen stellen of sprake is van toename van stikstofdepositie in Natura 2000-gebied, dient een stikstofberekening uitgevoerd te worden.

HOOFDSTUK 6 SOORTBESCHERMING

6.1 Vaatplanten

6.1.1 Resultaat

Uit de NDFF blijkt dat in de directe en ruime omgeving van de plangebieden geen waarnemingen bekend zijn van beschermde vaatplanten. Vrijwel alle beschermde vaatplanten zijn gebonden aan natuurgebieden, schrale gronden of extensief beheerde gronden. Dergelijk habitat is niet aanwezig in de directe omgeving van het plangebied.

6.1.2 Wettelijke consequenties

Het is uitgesloten dat negatieve effecten op beschermde vaatplanten optreden. Het uitvoeren van een nader onderzoek en/of het aanvragen van een vergunning wordt niet noodzakelijk geacht.

6.2 Vogels

6.2.1 Resultaat

De plangebieden behoren tot functioneel leefgebied van diverse vogelsoorten als merel, ekster, kauw, appelvink, boomklever, koolmees, roodborst en bosuil. Beide plangebieden worden als goed geschikt foerageergebied geacht voor deze soorten, gezien de diversiteit aan vegetatie en schuilmogelijkheid voor prooidieren. In de ruime omgeving van de gebieden bevindt zich vergelijkbaar habitat. Voor de Kögllaan houdt dat in dat er voldoende uitwijkmogelijkheden zijn richting de tuintjes in het noorden. Voor de Manegelaan wordt door de schaal en aard van de ingrepen niet verwacht dat de waarde als foerageergebied tijdens de gebruiksfase achteruit gaat.

Kögllaan

Binnen het plangebied van de Kögllaan zijn geen nesten waargenomen en de bebouwing wordt niet als geschikt geacht voor gebouw bewonende soorten als de huismus of gierzwaluw door de inrichting van het dak en de hoogte van het gebouw. Tevens wordt het gebied niet geschikt geacht voor huismussen door de hoge dichtheid aan hoge bomen in en rond het plangebied. Huismussen trekken doorgaans weg bij dergelijke omstandigheden. De bomen in het plangebied bevatten ook geen spechtengaten of inrottingsholten welke mogelijk geschikt zijn voor de bosuil of andere holte bewonende soorten. Deze holten zijn wel aangetroffen bij de houtopstand direct ten oosten van het plangebied. Er zijn tijdens het veldbezoek meerdere eksters gezien en gehoord, echter zijn er geen nesten waargenomen in of rondom het plangebied. Uit de NDFF analyse zijn soorten als grote bonte specht, groene specht, boomkruiper en ijsvogel in of rond het gebied waargenomen in de afgelopen 5 jaar, deze soorten hebben een categorie 5 jaarrond beschermd nest. Dit houdt in dat ze over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen. Daarbij zijn er geen indicaties aangetroffen dat deze soorten hier een nest bezetten. Hierom wordt er vanuit gegaan dat er geen essentieel broedgebied voor categorie 5 beschermde nesten verloren gaat door de beoogde ingrepen. Er is in de afgelopen 5 jaar weliswaar een roek waargenomen, welke een categorie 2 beschermd nest heeft, echter is er geen nest of indicatie van een kolonie in het plangebied of directe omgeving vastgesteld tijdens het veldbezoek. Er zijn in het plangebied geen aanwijzingen gevonden dat roofvogels en uilen er een vaste rust- of nestplaats bezetten. Aanwezigheid van deze soorten is doorgaans gemakkelijk vast te stellen aan de hand van braakballen, schijtsproen en ruiveren of door de aanwezigheid van oude nesten van bijvoorbeeld kraaiachtigen.

Manegelaan

Tijdens het veldbezoek zijn eksters, kauwen en merels gezien. Binnen het plangebied aan de Manegelaan zijn echter geen nesten aangetroffen in de bomen of vegetatie aan de rand van het gebied. Aan de overkant van de inrit van de Manegelaan, naast de manege aan de Ariënsaan zijn enkele nesten aangetroffen (Figuur 6.1 en 6.2). Deze bevinden zich op minstens 25 meter van de inrit

vandaan. Gelet op het huidige beheer wordt er niet vanuit gegaan dat bouwwerkzaamheden een derhalve storend effect hebben dat deze nesten (indien bezet) hier negatief effect van ondervinden. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat er regelmatig zware vrachtwagens rijden om bouw materiaal/bouwpuin aan en af te voeren van het plangebied waarbij trillingen, geluid en optische verstoring regelmatig aanwezig zijn. Uit de NDFF analyse zijn categorie 5 jaarrond beschermde nestsoorten, waarvan o.a. de boomklever, boomkruiper, grote bonte specht, bosuil, pimpelmees, waargenomen in de omgeving van het plangebied. Alhoewel er geen directe aanwijzingen zijn aangetroffen dat deze soorten binnen het plangebied hun nest bezetten, zijn er wel in de omgeving potentiële nestlocaties aangetroffen in de vorm van inrottingsholten (Figuur 6.3). Deze bomen blijven behouden. Er zijn in het plangebied geen aanwijzingen gevonden dat roofvogels en uilen er een vaste rust- of nestplaats bezetten. Aanwezigheid van deze soorten is doorgaans gemakkelijk vast te stellen aan de hand van braakballen, schijfsporen en ruiveren of door de aanwezigheid van oude nesten van bijvoorbeeld kraaiachtigen.

Figuur 6.1 en 6.2:: Nesten aangetroffen aan de overkant van de inrit van het plangebied aan de Manegelaan.

Figuur 6.3: Voorbeeld van een van de bomen met inrottingsholten in de buurt van beide plangebieden.

6.2.2 Wettelijke consequenties

De beoogde ingrepen worden niet direct als een significant negatief effect op de instandhouding van vogelpopulaties beschouwd, zolang het verwijderen van de vegetatie buiten het broedseizoen plaats vindt. De bebouwing aan de Kögllaan wordt niet geschikt geacht voor gebouw bewonende soorten. Nader onderzoek of het aanvragen van ontheffing is voor de sloopwerkzaamheden daarbij niet aan de orde. Er zijn geen indicaties aangetroffen dat soorten met een categorie 5 jaarrond beschermd nest in de invloedssfeer van de beoogde werkzaamheden nestelen, daarnaast zijn er voldoende uitwijkmogelijkheden in de omgeving en wordt significant effect op de leefomgeving van deze soorten uitgesloten. Het kappen van de bomen en verwijderen van vegetatie aan zowel de Kögllaan en Manegelaan dient buiten het broedseizoen uitgevoerd te worden om beschadiging/vernietiging van bezette nesten te voorkomen. Alhoewel er geen jaarrond beschermde nesten zijn waargenomen, zijn er wel vogels met jaarronde nestbescherming waargenomen. Daarom wordt ook geadviseerd om vóór het rooien een inspectie uit te laten voeren door een ecooloog om bezetting van de inrottingsholten of

andere potentiële locaties voor vogels met een jaarrond beschermd nest met zekerheid uit te kunnen sluiten.

Voor het beschadigen/vernielen van een bezet of beschermd nest of het doden van een vogel kan namelijk geen ontheffing van de verbodsbepalingen verkregen worden omdat de voorgenomen activiteit niet als een in de wet genoemd belang wordt beschouwd. Voorgenomen werkzaamheden mogen juridisch beschouwd wel plaats vinden binnen het broedseizoen van vogels, mits geen bezette vogelnesten beschadigd/verniemd worden. Indien de voorgenomen activiteiten uitgevoerd worden tijdens de voortplantingsperiode, dient een broedvogelscan uitgevoerd te worden om de aanwezigheid van een bezet vogelnest uit te sluiten.

6.3 Grondgebonden zoogdieren

6.3.1 Resultaat

Er zijn binnen beide plangebieden geen grondgebonden zoogdieren waargenomen, maar beide locaties worden wel als functioneel leefgebied van diverse soorten beschouwd. Beide gebieden worden als geschikt habitat beschouwd voor o.a. egel, eekhoorn, steenmarter, bosmuis, vos en konijn. Deze soorten kunnen een rust- en voortplantingsplaats bezetten in hopen en gaten in de grond, onder rommel, opgeslagen bouwmaterialen, groenafval en onder dichte begroeiing. In de NDFF is in de omgeving tevens ook de hermelijn, bunzing en wezel geregistreerd in de afgelopen 10 jaar.

Kögllaan

Binnen het plangebied aan de Kögllaan zijn meerdere houtwallen en groenafvalhopen aangetroffen waar marterachtigen mogelijk een vaste rust- en/of voortplantingsplaats bezitten of welke geleidende structuur ten behoeve van deze plaatsen dient (Figuur 2.7, 2.8, 2.10 en 2.11). Diverse marterachtigen zijn binnen een straal van 2 kilometer van het plangebied meermaals waargenomen in de afgelopen 10 jaar (NDFF). De groenafvalhopen/takkenhopen kunnen ook voor egels en diverse muizensoorten als functioneel leefgebied fungeren. In de tuinen ten noorden van het plangebied zijn eekhoorns waargenomen. Alhoewel het gebied als geschikt foerageergebied wordt gezien voor eekhoorns, zijn (indicaties van) nesten hiervan niet aangetroffen in de te rooien bomen.

Manegelaan

De bouwmaterialen opslag op het gemeentedept wordt mogelijk gebruikt als vaste rust- of voortplantingsplaats voor de steenmarter. Het omliggende park biedt ruime foerageermogelijkheden en de soort is binnen een straal van 1 kilometer van het plangebied waargenomen (NDFF). Uit de NDFF analyse blijkt ook dat de eekhoorn regelmatig in de omgeving gezien wordt. Er zijn echter geen aanwijzingen aangetroffen dat deze een nest binnen de invloedssfeer van het project bezetten. Rond het plangebied zijn diverse houtwallen en groenafvalhopen waargenomen, welke als potentieel verblijf voor egels en diverse muizensoorten wordt beschouwd. Door de beoogde werkzaamheden neemt het de waarde van het plangebied als foerageergebied in de gebruiksfase niet af.

6.3.2 Wettelijke consequenties

Alle genoemde soorten in 6.3.1 zijn bij wet beschermd, alhoewel van deze soorten alleen de eekhoorn en steenmarter niet op de lijst van vrijgestelde soorten in de provincie Utrecht zijn opgenomen.

Kögllaan

De beoogde werkzaamheden (verwijderen overkappingen, groenopstand en afval) aan de Kögllaan leiden mogelijk tot het verstoren/vernielen van een vaste rust- en/of voortplantingsplaats van marterachtigen. Om de aanwezigheid van een dergelijk verblijf vast te stellen dient nader onderzoek uitgevoerd te worden om de aanwezigheid van marterachtigen al dan niet vast te kunnen stellen, deze valt namelijk niet op voorhand uit te sluiten. Voor het rooien van bomen dient een inspectie

uitgevoerd te worden op de aanwezigheid van eekhoornnesten. Deze kan gecombineerd worden met de in 6.2.2 geadviseerde vogelinspectie.

Manegelaan

De beoogde werkzaamheden (verwijderen bouwmaterialen/bouwpuin) aan de Manegelaan leiden mogelijk tot het verstoren/vernielen een vaste rust- en/of voortplantingsplaats van de steenmarter. Om de aanwezigheid van een dergelijk verblijf vast te stellen dient nader onderzoek uitgevoerd te worden om de aanwezigheid van de steenmarter al dan niet vast te kunnen stellen, deze valt niet op voorhand uit te sluiten. Voor het rooien van bomen dient een inspectie uitgevoerd te worden op de aanwezigheid van eekhoornnesten. Deze kan gecombineerd worden met de in 6.2.2 geadviseerde vogelinspectie.

Voor de overige in de plangebieden voorkomende soorten geldt dat, mits geen grondgebonden zoogdieren (opzettelijk) gedood worden, de voorgenomen activiteiten niet tot wettelijke consequenties leiden. Het naleven van de zorgplicht wordt bij deze soorten als voldoende geacht.

6.4 Vleermuizen

6.4.1 Resultaat

- *Verblijfplaatsen Kögllaan*

Er wordt geen vleermuisverblijf in de te slopen bebouwing verwacht. Door de lage bebouwing (predatiedruk van huiskatten), weinig isolerende werking van de houten betimmering en de inrichting van het dak wordt de bebouwing binnen het plangebied aan de Kögllaan niet als geschikt vleermuisverblijf beschouwd. Echter, bevat het gebouw direct ten westen van het plangebied aan de Kögllaan spouwmuren met stootvoegen (Figuur 6.4). Vleermuissoorten als de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis gebruiken dergelijke plekken mogelijk als vaste rust- of voortplantingsplaats. Door de werkzaamheden (bouw appartementen) wordt mogelijk een aanlegroute naar een verblijfplaats belemmerd in de aanlegfase of treedt mogelijk verstoring op door kunstlicht in de aanleg- en gebruiksfase. Het rooien van de bomen aan de oostelijke zijde van het plangebied leidt mogelijk tot het verlies van een vleermuisverblijf in de vorm van een inrottingsholte. Spechtenholen zijn niet waargenomen in de voorgenoemde bomen. Uit de NDFF analyse zijn in de omgeving waarnemingen bekend van soorten als: gewone dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis en ruige dwergvleermuis.

- *Verblijfplaatsen Manegelaan*

Vanuit de op moment van schrijven beschikbare informatie wordt in het plangebied van de Manegelaan mogelijk bij de inrit ruimte gemaakt voor parkeergelegenheid. Hierbij wordt mogelijk een boom met inrottingsholten en een boom met loszittend schors (Figuur 6.5) gerooid. Beide zijn in potentie geschikt voor verblijfplaatsen voor zowel vleermuissoorten als in voorgenoemde paragraaf als voor watervleermuis in verband met de in de omgeving voorkomende wateren. Uit de NDFF analyse zijn in de ruime omgeving waarnemingen bekend van soorten als: gewone dwergvleermuis, gewone grootoorvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis en watervleermuis. Indien de bomen niet gerooid worden wordt niet verwacht dat er een vleermuisverblijf beschadigd wordt. Het kan echter wel mogelijk zijn dat tijdens de bouwfase verstoring van deze mogelijke verblijven plaats vindt indien er gekozen wordt voor het verlichten van de bouwplaats met kunstlicht.

Figuur 6.4: Open stootvoegen in het plangebied; Figuur 6.5: Loszittend schors van een boom aan de Manegelaan.

- *Foerageergebied*

Het veldbezoek is uitgevoerd buiten de periode van de dag waarop vleermuizen foerageren, maar op basis van een beoordeling van de inrichting en het gevoerde beheer, worden beide plangebieden als geschikt foerageergebied voor vleermuizen beschouwd. Vermoedelijk foerageren verschillende vleermuissoorten rond de beplanting.

Kögllaan

Door de beoogde werkzaamheden neemt het plangebied als foerageergebied in functionaliteit af. Echter, gelet op de oppervlakte en de omgeving wordt niet verwacht dat dit leidt tot een significante afname omdat niet alle bomen verwijderd worden. Tevens is er in de ruime omgeving voldoende foerageermogelijkheid om naar uit te wijken. Het gebruik van kunstverlichting tijdens de aanlegfase en gebruiksfase kan echter wel leiden tot verstoring.

Manegelaan

Door de beoogde werkzaamheden aan de Manegelaan neemt het plangebied weliswaar in functionaliteit als foerageergebied af, echter wordt de ingreep (verwijderen vegetatie) als dusdanig klein beschouwd dat deze niet leidt tot een significante afname. De nieuwe inrichting laat veel ruimte voor (het laten staan van) groen en indien geen bomen gerooid worden wordt niet verwacht dat er veel foerageergebied verloren gaat. Het gebruik van kunstverlichting tijdens de aanlegfase kan wel leiden tot verstoring. Gebruik van kunstverlichting tijdens de gebruiksfase wordt niet als een significante verstoring beschouwd omdat het nieuwe scouting gebouw niet constant in gebruik is. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat de pand-/terreinverlichting niet bij afwezigheid aan blijft staan.

- *Vliegroute*

Sommige vleermuissoorten benutten lijnvormige elementen ter geleiding tijdens het foerageren en om van verblijfplaats naar foerageergebied te vliegen (en van foerageergebied naar verblijfplaats). Lijnvormige elementen die benut worden als vliegroute kunnen bestaan uit houtopstanden en wateren, maar ook een rij gevels van woningen.

De plangebieden vormen geen verbindende schakels in een lijnvormige landschapselementen en maken hoogst waarschijnlijk geen onderdeel uit van essentiële vliegroutes van vleermuizen. Ook bij gebruik van kunstverlichting of andere storende elementen zijn er voldoende uitwijkmogelijkheden en leiden de beoogde werkzaamheden niet tot verstoring van verbindende elementen in het landschap. Uitvoering van de voorgenomen activiteiten heeft geen negatief effect op vliegroutes van vleermuizen.

6.4.2 Wettelijke consequenties

- *Verblijfplaatsen*

Uitvoering van de voorgenomen activiteiten leiden mogelijk tot overtreding van de wettelijk vastgelegde verbodsbepalingen.

Kögllaan

Bij de Kögllaan dient er gekeken te worden naar de gevel van het naastliggende pand van het Leger des Heils en naar de bomen binnen en ten oosten het plangebied. In beide gevallen valt een vleermuisverblijf niet op voorhand uit te sluiten en deze worden mogelijk beschadigd of belemmerd in functionaliteit door fysieke voorwerpen, rooien van bomen of het gebruik van kunstlicht.

Manegelaan

Indien er bomen aan de inrit (westzijde) gerooid worden ten behoeve van parkeergelegenheid aan de Manegelaan dient nader onderzoek uitgevoerd te worden naar de aanwezigheid van verblijfplaatsen in inrottingsholten en loszittend schors van bomen aan de westzijde van het plangebied. In de aanlegfase wordt het gebruik van fel (kunst) licht afgeraden tussen zonsopkomst en zonsondergang in de actieve periode van vleermuizen (begin mei-half oktober) of dienen deze lampen dusdanig geplaatst te worden dat ze niet doorschijnen op de omgeving. Op deze manier kan een verstorend effect voorkomen worden.

Indien het nader onderzoek niet uit kan wijzen dat er overtreding plaats vindt, dient vergunning van schadelijke handeling Flora en Fauna activiteit aangevraagd te worden om de voorgenomen activiteiten uit te mogen voeren in het kader van de Ow.

- *Essentieel foerageergebied*

Uitvoering van de voorgenomen activiteiten leidt niet tot wettelijke consequenties, er is voldoende uitwijkmogelijkheid en de ingrepen worden niet als dusdanig groot beschouwd dat er essentieel foerageergebied verloren gaat. Er hoeft geen nader onderzoek uitgevoerd te worden naar de effecten van de werkzaamheden op foerageergebied voor vleermuizen en er hoeft geen vergunning van schadelijke handeling Flora en Fauna activiteit aangevraagd te worden om de voorgenomen activiteiten uit te mogen voeren in het kader van de Ow.

- *Essentiële vliegroute*

Het uitvoeren van de voorgenomen activiteiten heeft geen negatief effect op (essentiële) vliegroutes¹ van vleermuizen. De ingrepen verbreken geen verbindende schakels in landschapselementen en significante effecten van mogelijk storende factoren worden uitgesloten.

Uitvoering van de voorgenomen activiteiten leidt niet tot wettelijke consequenties. Er hoeft geen nader onderzoek uitgevoerd te worden en er hoeft geen vergunning van schadelijke handeling Flora en Fauna activiteit aangevraagd te worden om de voorgenomen activiteiten uit te mogen voeren in het kader van de Ow.

6.5 Reptielen

6.5.1 Resultaat

Beide plangebieden worden als geschikt leefgebied voor de ringslang beschouwd. Uit de NDFF analyse komt naar voren dat ze zowel in de tuintjes ten noorden van de Kögllaan als in de Voorveldse Polder regelmatig gezien worden. Het waterrijke gebied (sloot ten noorden van plangebied Kögllaan en vijver

¹ Vliegroutes van vleermuizen zijn beschermd wanneer deze essentieel zijn voor het kunnen functioneren van de verblijfplaats van een vleermuis. Niet ieder lijnvormig element waar langs vleermuizen vliegen is een essentiële vliegroute.

ten zuiden van Manegelaan), gecombineerd met de houtwallen, groenafvalhopen (voortplanting en schuilmogelijkheid) en erfverharding en puinhopen (om op te warmen) maken beide plangebieden zeer geschikt voortplantings-, rust- en foerageergebied van de ringslang.

6.5.2 Wettelijke consequenties

De ringslang is bij wet beschermd. Nader onderzoek moet uitwijzen of deze soort voorkomt binnen de plangebieden en of deze hier een rust-, schuil- of voortplantingsplaats bezet. Indien aanwezigheid van deze soort niet uit te sluiten valt dient vergunning van schadelijke handeling Flora en Fauna activiteit m.b.t. ringslang aangevraagd te worden. Hierbij dienen werkzaamheden buiten de kwetsbare periode van ringslangen uitgevoerd te worden en dieren in het plangebied uitgevangen te worden en elders overgezet te worden. Tevens dienen voor de beoogde werkzaamheden maatregelen getroffen te worden om herintreding te voorkomen. Dit kan door rondom het terrein reptiel/amfibie werende schermen te plaatsen van stevig plastic dat 50 cm boven de grond uitsteekt en minimaal 10 cm in de grond is ingegraven.

6.6 Amfibieën

6.6.1 Resultaat

Er zijn tijdens het veldbezoek geen amfibieën waargenomen. De inrichting en het gevoerde beheer voor beide gebieden maakt het wel mogelijk dat er diverse soorten amfibieën gebruik kunnen maken van het plangebied, echter wordt er niet vanuit gegaan dat binnen de plangebieden en bijbehorende invloedssfeer geschikt voortplantingswater aanwezig is.

Kögllaan

De sloot aan de Kögllaan wordt niet als geschikt voortplantingswater beschouwd voor beschermde soorten als de poelkikker, kamsalamander of rugstreeppad. De gehele sloot wordt aan weerszijden beschermd door bomen en opgaande vegetatie, waardoor er nagenoeg geen zon is voor dieren en eiafzet om op te warmen. Tevens beschikt de sloot ook niet aan een glooiende oever met uittreedmogelijkheid. Echter kunnen soorten als de bruine kikker en gewone pad buiten de voortplantingsperiode gebruik maken van de houtwallen en opgaande vegetatie als foerageergebied en als winterrustplaats.

Manegelaan

Binnen de invloedssfeer van de Manegelaan ontbreekt voortplantingswater. Echter kunnen soorten als de bruine kikker en gewone pad de groenafval hopen in het plangebied gebruiken als winterrustplaats. Het plangebied wordt niet als functioneel leefgebied van zeldzame amfibieënsoorten als kamsalamander, rugstreeppad of poelkikker beschouwd.

6.6.2 Wettelijke consequenties

Er kan niet worden uitgesloten dat in het geheel geen beschermde amfibieën in of aan de randen van het plangebied voorkomen. In de provincie Utrecht geldt echter een vrijstelling voor het aanvragen van een ontheffing in het geval van een overtreding van de verbodsbepalingen voor algemene amfibieën waaronder bruine kikker, gewone pad en kleine watersalamander. Voor de algemene soorten die mogelijk in het plangebied voorkomen is de specifieke zorgplicht van toepassing. Nader onderzoek wordt niet noodzakelijk geacht. Als er amfibieën waargenomen worden binnen de plangebieden, dienen deze uitgevangen te worden en in geschikt gebied overgeplaatst te worden. Daarnaast dienen voorzorgsmaatregelen getroffen te worden ter voorkoming van herintreding als genoemd in 6.5.2

6.7 Overige soorten

De plangebieden worden niet tot functioneel leefgebied van andere beschermde flora- of faunasoorten beschouwd. Vanwege de lokale invloedssfeer hebben de voorgenomen activiteiten geen

negatief effect op andere beschermde soorten. Nader onderzoek of het aanvragen van een ontheffing is niet aan de orde.

6.8 Samenvattende tabel

Tabel 6.1: Samenvatting Soortenbescherming

Soortgroep	Mogelijk voorkomende soorten	Te beoordelen effecten?	Overtreding Ow	Vervolgstappen
Vogels	Merel, ekster, kauw, appelvink, boomklever, koolmees, roodborst	Verstoring broedende vogels en doding van individuen.	art. 11.37 Bal, lid 1, 2 en 4.	Uitvoeren werkzaamheden buiten broedperiode. Inspectie naar mogelijk jaarrond beschermd nest in bomen vóór kapwerkzaamheden.
Grondgebonden zoogdieren	Egel, vos, eekhoorn, diverse muissorten, steenmarter	Verstoring en doding van individuen en aantasten van verblijfplaatsen en foerageergebied.	Art. 11.54, lid 1a en 1b.	Nader onderzoek steenmarter noodzakelijk. Vóór kap van bomen, inspectie naar mogelijk eekhoornnest.
Vleermuizen	Gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger, watervleermuis	Verstoring en doding van individuen en aantasten van verblijfplaatsen en foerageergebied.	Art. 11.46 Bal, lid 1, 2 en 4.	Nader onderzoek naar bezetting van het Leger des Heils pand aangrenzend aan de Kögllaan en inrottingsholten en loszittend schors in bomen op zowel Kögllaan als Manegelaan. Nemen voorzorgsmaatregelen om verstoring foerageergebied en vliegroutes te voorkomen (kunstlicht).
Amfibieën	Bruine kikker, gewone pad, kleine watersalamander	Verstoring en doding van individuen en aantasten van voortplantings- en rustplaatsen.	Art. 11.54 Bal, lid 1a en 1b.	Geen nader onderzoek noodzakelijk mits tijdens werkzaamheden aan zorgplicht voldaan wordt. Indien aantreffen dieren, uitvangen door een ecooloog en elders uitzetten. Nemen voorzorgsmaatregelen om herintreding te voorkomen. Aanvraag van ontheffing is niet aan de orde.
Reptielen	Ringslang	Verstoring en doding van individuen en aantasten van voortplantings- en rustplaatsen.	Art. 11.54, lid 1a en 1b.	Nader onderzoek naar gebruik terrein op zowel Kögllaan als Manegelaan. Uitvangen van dieren binnen plangebied door ecooloog. Nemen voorzorgsmaatregelen om herintreding te voorkomen.
Overige soorten	Niet aanwezig.	Niet van toepassing.	N.v.t.	Niet van toepassing.

HOOFDSTUK 7 CONCLUSIE EN ADVIES

De voorgenomen activiteiten worden gezien als 'ruimtelijke ontwikkeling'. De inrichting en het gevoerde beheer maken de plangebieden niet tot een geschikte groeiplaats voor beschermde plantensoorten, maar wel tot geschikt functioneel leefgebied voor verschillende beschermde dieren. Voor beschermde soorten die niet op de vrijstellingslijst (bijlage 3) van de provincie staan, is een ontheffing vereist om ze te mogen verstoren en om opzettelijk de vaste rust- en voortplantingsplaats te mogen beschadigen en te vernielen. Voor het doden van beschermde diersoorten geldt geen vrijstelling van de verbodsbepalingen. Afhankelijk van de status van de beschermde soorten, kan soms ook gewerkt worden conform een door de minister goedgekeurde, en op de situatie toepasbare, gedragscode. In het kader van de zorgplicht moet rekening worden gehouden met alle in het plangebied aanwezige planten en dieren en moet er gekozen worden voor een werkmethode en/of planning in de tijd, waardoor planten en dieren zo min mogelijk schade ondervinden als gevolg van de voorgenomen activiteiten.

De plangebieden behoren niet tot het Natuurnetwerk Nederland of Natura 2000-gebied. Vanwege de ligging buiten het Natuurnetwerk Nederland, leiden de voorgenomen activiteiten niet tot wettelijke consequenties, omdat de bescherming van het Natuurnetwerk Nederland geen externe werking kent in de provincie. Met uitzondering van het aspect stikstof, kan een significant negatief effect op Natura 2000-gebied uitgesloten worden. Om vast te kunnen stellen of sprake is van toename van stikstofdepositie in Natura 2000-gebied, dient een stikstofberekening uitgevoerd te worden.

Vleermuizen bezetten mogelijk een vaste rust- of voortplantingsplaats in het plangebied, maar gebruiken het niet als essentieel foerageergebied of als essentiële vliegroute. Om de voorgenomen werkzaamheden te kunnen uitvoeren zullen de gebouwen en bomen moeten worden onderzocht op de aanwezigheid van vleermuizen. Tevens dienen er voorzorgsmaatregelen getroffen te worden om verstoring in omliggend gebied te voorkomen. Hierbij wordt geadviseerd om geen kunstverlichting te gebruiken tussen zonsondergang en zonsopkomst tijdens de actieve periode van vleermuizen (half maart- oktober) of deze dusdanig te plaatsen dat dit niet naar de omgeving doorschijnt.

Werkzaamheden die kunnen leiden tot het verstoren/vernieten van bezette vogelnesten dienen buiten de voortplantingsperiode van vogels uitgevoerd te worden. De meest geschikte periode om de voorgenomen activiteiten uit te voeren is september-februari. Voorgenomen werkzaamheden mogen juridisch beschouwd wel plaatsvinden tijdens het broedseizoen van vogels, mits geen bezette vogelnesten beschadigd/verniet worden. Indien de voorgenomen activiteiten uitgevoerd worden tijdens de voortplantingsperiode, dient een broedvogelscan uitgevoerd te worden om de aanwezigheid van een bezet vogelnest uit te sluiten. Tevens dient er, ongeacht broedperiode, een inspectie uitgevoerd te worden bij het rooien van bomen om de aanwezigheid van een (jaarrond beschermd) nest uit te sluiten.

Voor de in het plangebied voorkomende beschermde grondgebonden zoogdieren dient nader onderzoek naar de steenmarter uitgevoerd te worden. Beide gebieden bevatten geschikt functioneel leefgebied van deze soort en er zijn waarnemingen van bekend in een straal van 2 kilometer (NDFF). Nader onderzoek dient zich te focussen op de houtwallen en stapels op de Kögllaan en de bouw materiaal/puin hopen op de Manegelaan. Indien bomen gerooid worden dient er een inspectie uitgevoerd te worden om de aanwezigheid van een (beschermd) eekhoornnest al dan niet uit te sluiten.

Uit de NDFF analyse is naar voren gekomen dat de ringslang in de omgeving van beide gebieden regelmatig gezien wordt. Beide gebieden worden als geschikt leefgebied van deze soort gezien. Er dient nader onderzoek uitgevoerd te worden naar de aanwezigheid van deze soort. Binnen het plangebied aangetroffen dieren dienen uitgevangen te worden en elders overgeplaatst te worden door een ecooloog. Vervolgens dienen voorzorgsmaatregelen getroffen te worden om herintreding van

deze soort tijdens de aanlegfase te voorkomen. Dit kan door rondom het terrein reptiel/amfibie werende schermen te plaatsen van stevig plastic dat 50 cm boven de grond uitsteekt en minimaal 10 cm in de grond is ingegraven.

Voor de in het plangebied voorkomende amfibieën geldt dat ze niet (opzettelijk) gedood mogen worden. Dieren die aangetroffen worden in het plangebied dienen uitgevangen te worden en elders uitgezet te worden door een ecooloog. De voorzorgsmaatregel, als genoemd voor de ringslang, kan daarbij herintreding van amfibieën tijdens de aanlegfase voorkomen. Er worden geen zeldzame soorten als kamsalamander, rugstreeppad en poelkikker verwacht. Het naleven van de zorgplicht wordt daarbij als voldoende beschouwd.

Het reptielen/amfibieën scherm dient regelmatig gecontroleerd te worden op structurele integriteit/beschadigingen.

Tot slot wordt benadrukt dat te allen tijde rekening dient te worden gehouden met de specifieke zorgplicht zoals opgenomen in de Omgevingswet. De specifieke zorgplicht schrijft voor dat bij flora- en fauna-activiteiten extra maatregelen dienen te worden genomen indien er aanwijzingen zijn voor het alle in het wild voorkomende flora en fauna. Dit geldt voor zowel beschermde soorten (vogelrichtlijnsoorten, habitatrichtlijnsoorten, nationaal beschermde soorten), maar ook voor trekvogelsoorten (art. 4.2 van de vogelrichtlijn) en Rode Lijst-soorten, ongeacht vrijstellingen, gedragscode of vergunning. De specifieke zorgplicht is ook van kracht voor de leefgebieden of natuurlijke habitats van bovengenoemde soorten. Iedereen die een flora- en fauna-activiteit uitvoert, moet nadelige gevolgen zoveel mogelijk voorkomen, beperken of ongedaan maken (in deze volgorde).

BIJLAGEN

- Bijlage 1: Geraadpleegde bronnen
- Bijlage 2: Toelichting op wettelijke kaders
- Bijlage 3: Vrijgestelde soorten per provincie
- Bijlage 4: Natuurkalender

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen

Internet

[Verspreidingsatlas](#)

[Natura 2000](#)

[Beschermden soorten](#)

[Vleermuisprotocol](#)

[AERIUS calculator](#)

[Ruimtelijkeplannen.nl](#)

[Nationale Databank Flora en Fauna](#)

[Effectenindicator](#)

[Wet Natuurbescherming](#)

Bijlage 2 Toelichting op wettelijke kaders

2.1 Wettelijk kader

Voor het uitvoeren van ruimtelijke ontwikkelingen is o.a. Omgevingswet van kracht. Deze wetgeving vervangt de Wet natuurbescherming. In deze wet is de bescherming van gebieden, soorten en houtopstanden geregeld. Dit onderzoek beperkt zich tot de gebiedsbescherming en de soortenbescherming.

In dit Natuurwaardenonderzoek worden de verschillende onderdelen van de omgevingswet getoetst. Omdat een veld- en bureauonderzoek geen zekerheid geeft of de omgevingswet wordt overtreden, wordt de potentie van het object ingeschat voor wat betreft beschermde soorten. Indien het object potentie heeft, zal een aanvullend onderzoek vast moeten stellen of uit moeten sluiten of er beschermde soorten gebruik maken van de opstallen. Potentie-inschatting vindt plaats op basis van habitatkenmerken, habitatseisen en ervaring van de ecooloog.

De Omgevingswet is een wet die alle regels omvat met betrekking tot alle activiteiten in de fysieke leefomgeving. De wet bundelt 26 wetten die gaan over de regels met betrekking tot onder meer infrastructuur, bouwwerken, water, lucht, bodem, milieu, cultureel erfgoed en natuur. Het doel van de nieuwe wet is een vereenvoudiging van de regels voor de fysieke leefomgeving en een duurzame ontwikkeling en beschermen en verbeteren van het leefmilieu. Om alle regels voor de fysieke leefomgeving op een gestructureerde manier te regelen, is er sprake van een stelsel Omgevingswet. Het stelsel Omgevingswet kent een bepaalde opbouw, die bepalend is voor waar de relevante onderdelen terug te vinden zijn met betrekking tot de verschillende onderwerpen van de fysieke leefomgeving, waaronder natuurbescherming. Het stelsel bestaat uit een algemene wettekst – de Omgevingswet zelf – dat per procesonderdeel nader is uitgewerkt in zogenaamde uitvoeringswetten (Algemene Maatregelen van Bestuur, of AMvB's) en de Omgevingsregeling.

2.2 Gebiedsbescherming

De gebiedsbescherming in de Ow bestaat uit een beschermingsregime voor Natura 2000- gebieden, regels voor de aanwijzing en bescherming van het Natuurnetwerk Nederland en bijzondere natuurgebieden en landschappen. Hieronder zijn per gebiedscategorie de regels beknopt toegelicht. In het Bal is een specifieke zorgplicht opgenomen voor Natura 2000-gebieden en bijzondere nationaal natuurgebieden (art. 11.6 Bal). Iedereen die activiteiten uitvoert die verslechterende of significant verstorende gevolgen voor een Natura 2000-gebied of een bijzonder nationaal natuurgebied kunnen hebben, moet nadelige gevolgen zoveel mogelijk voorkomen, beperken of ongedaan maken (art. 11.6, 1e lid Bal). In het tweede lid staat de nadere uitwerking van de specifieke zorgplicht. Er moet worden nagegaan of nadelige gevolgen op voorhand op grond van objectieve gegevens verslechterende of significant verstorende gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden uitgesloten. Als nadelige gevolgen niet te voorkomen zijn, dan verplicht de specifieke zorgplicht om met betrekking tot deze gevolgen passende preventieve maatregelen te nemen (art. 11.6, 2e lid onder d), of, als dit niet gaat, om passende herstelmaatregelen te treffen (art. 11.6, 2e lid onder f). Daarnaast verplicht de zorgplicht ook dat de effectiviteit van deze maatregelen worden gemonitord. De specifieke zorgplicht geldt altijd, dus voor Natura 2000-activiteiten (zie hierna) maar ook voor activiteiten die conform een Natura 2000-beheerplan worden uitgevoerd of activiteiten die géén kans hebben op een significant gevolg.

Het is overigens niet zo dat als in het kader van de specifieke zorgplicht passende preventieve of herstelmaatregelen worden genomen, onder de vergunningplicht van een Natura 2000-activiteit uit kan worden gekomen. Mitigatie mag namelijk niet worden meegenomen in de voortoets van een project om te bepalen of het project leidt tot een kans op een significant gevolg en het project om die reden als een Natura 2000-activiteit moet worden beschouwd. De volgorde van toetsing van een voornemen aan de specifieke zorgplicht en de vergunningplicht zijn daarom van groot belang. Hierna wordt daar nader op ingegaan. Als de invulling van de specifieke zorgplicht niet helder is of het

onduidelijk is of gedragingen onder de zorgplicht vallen, heeft het bevoegd gezag de ruimte om deze nader te duiden in een maatwerkvoorschrift, vergunningvoorschrift (indien vergunning) of maatwerkregel. Te denken valt aan een maatwerkregel in een provinciale Omgevingsverordening waarin staat hoe aan de specifieke zorgplichtbepaling kan worden gehouden.

Natura 2000 projecten:

Er is een onderscheid tussen een 'Natura 2000-activiteit' en andere type activiteiten. Een 'Natura 2000-activiteit' is volgens de definitie van het begrip zoals uitgewerkt in de bijlage bij art. 1.1 Omgevingswet een: 'activiteit, inhoudende het realiseren van een project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor een Natura 2000-gebied'. Een Natura 2000-activiteit is vergunning plichtig (art. 5.1, lid 1 Ow), tenzij er sprake is van een 'vergunningsvrij geval' (art. 11.16 t/m 11.21 Bal, zie hierna). Activiteiten die nodig zijn voor het beheer van Natura 2000-gebieden (om de doelstellingen te kunnen halen) of geen significante gevolgen hebben, vallen niet onder de regels voor een Natura 2000-activiteit. Er moet dan eerst worden getoetst wat de effecten zijn van een activiteit op Natura 2000-gebieden voordat duidelijk is hoe de activiteit moet worden aangeduid. Gezien de huidige praktijk, blijft er daarmee de noodzaak voor het uitvoeren van een voortoets die deze helderheid kan bieden. De uitslag van deze toets is van belang voor het vervolg van de behandeling van de activiteit. Is er sprake van een Natura 2000-activiteit dat niet vergunningsvrij is, dan is er een nader onderzoek nodig in de vorm van een passende beoordeling voordat een vergunning kan worden verleend. De regels waar een Passende Beoordeling aan moet voldoen staan in art. 16.53c Ow en art. 8.74b Bkl. Is er ondanks mitigatie nog steeds sprake van een significant gevolg, dan kan de vergunning voor het project worden verleend als de zogenaamde ADC-toets met succes is doorlopen (art. 8.74b, lid 2 en 3 Bkl).

Wanneer uit een individuele passende beoordeling niet de vereiste zekerheid kan worden verkregen dat er geen sprake is van aantasting van de natuurlijke kenmerken van het betrokken Natura 2000-gebied, zal alleen toestemming kunnen worden verleend aan de hand van de ADC-toets. Een toestemming op basis van de ADC-toets kan alleen worden verleend indien wordt voldaan aan de volgende drie voorwaarden: er zijn geen alternatieve oplossingen (A), het project is nodig om dwingende redenen van groot openbaar belang (met inbegrip van redenen van sociale of economische aard) (D), en de nodige compenserende maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura-2000 bewaard blijft (C). Het resultaat van de compensatie moet in beginsel bereikt zijn op het moment waarop het betrokken gebied schade van het project ondervindt. De term 'Natura 2000-activiteit' geldt alléén voor projecten! Voor plannen is er een ander afwegingskader dat, hoewel vergelijkbaar met een Natura 2000-activiteit, elders in het stelsel Omgevingswet is verankerd dan met betrekking tot projecten. Een plan mag worden vastgesteld als uit een Passende Beoordeling, bedoeld in artikel 16.53c, eerste lid Ow, de zekerheid is verkregen dat het plan de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten (art. 10.24 Bkl). Is er ondanks mitigatie nog steeds sprake van een significant gevolg, dan kan het plan alleen worden vastgesteld als de zogenaamde ADC-toets met succes is doorlopen (art. 10.24, lid 2 en 3 Bkl).

Natuurnetwerk Nederland

De wezenlijke kenmerken en waarden van de NNN worden vastgesteld per Omgevingsverordening door de provincie conform artikel 7.7 Bkl. In de Omgevingsverordening is daartoe een natuurbeheerplan vastgesteld waar in de regel de bestaande natuurwaarden en het ambitieniveau zijn aangegeven middels natuurbeheertypen. Het hangt echter per provincie af hoe zij de wezenlijke kenmerken en waarden hebben gedefinieerd; in tegenstelling tot het Barro ontbreekt een definitie van de wezenlijke kenmerken en waarden in de Ow. In artikel 7.7, 2e lid Bkl wordt aangegeven dat deze waarden worden bepaald met inachtneming van de doelstellingen bedoeld in artikel 2.18, eerste lid, onder g, van de wet. Hiermee wordt bedoeld op de verantwoordelijkheid van de provincies om, op het gebied van natuur, zorg te dragen voor het behoud of herstel van dier- en plantensoorten die

van nature in Nederland in het wild voorkomen, van hun biotopen en habitats, en van in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats, in overeenstemming met de internationaalrechtelijke verplichtingen. Hieruit kan worden gehaald dat het NNN mede als doel heeft om deze taken te bereiken, zodat dit artikel in taakstelling overeenkomt met artikel 1.12, 2e lid Wnb. Daarnaast heeft de provincie zelf de ruimte om te bepalen of zij ook potentiële natuurwaarden (en de daarvoor vereiste bodem- en watercondities) meenemen in de definiëring van de wezenlijke kenmerken en waarden (art. 7.7, 2e lid Bkl). Dit komt min of meer overeen met de definitie van wezenlijke kenmerken en waarden in het Barro, die ook aangeeft dat de potentiële waarden worden meegenomen ‘voor zover deze natuurwaarden en condities in het licht van de internationale biodiversiteitsdoelstellingen relevant zijn’.

Beschermingsregime

Het beschermingsregime voor het NNN is uitgewerkt in art. 7.8, 2 e lid Bkl, dat een instructieregel betreft voor uitwerking van het beschermingsregime in de Omgevingsverordeningen van provincies: ‘De regels verzekeren in ieder geval dat de kwaliteit en oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland niet achteruitgaan, dat de samenhang tussen de gebieden van het natuurnetwerk wordt behouden en dat, als binnen het natuurnetwerkactiviteiten worden toegelaten die nadelige gevolgen kunnen hebben voor de wezenlijke kenmerken of waarden van het natuurnetwerk, deze gevolgen tijdig worden gecompenseerd, zodanig dat de kwaliteit, oppervlakte en samenhang van het natuurnetwerk behouden blijven.’

Een vergelijkbare instructieregel voor de bescherming van het NNN is opgenomen voor projectbesluiten die door het Rijk wordt vastgesteld in art. 9.3, 1 e lid Bkl.

Het grote verschil met de huidige Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) is dat er onder de Ow geen strikt ‘nee, tenzij’-principe meer geldt. Er is geen noodzaak meer om een groot openbaar belang aan te tonen of reële alternatieven af te wegen om de NNN te mogen aantasten. Daarentegen dient er in plaats van bij een significante aantasting, nu bij nadelige gevolgen te worden gecompenseerd dat er in de praktijk vaker zal leiden tot een compensatieplicht. Doordat er echter onder de Ow sprake is van een ‘ja, mits’-principe, kan een afzwakking van de bescherming van de NNN worden gelezen.

De daadwerkelijke afzwakking van de bescherming van de NNN hangt erg af van de uitwerking van de regels in de provinciale Omgevingsverordeningen. Een deel van de nieuwe Omgevingsverordeningen van provincies zijn (vooralsnog) beleidsneutraal en komen overeen met het beschermingsregime conform het Barro (‘nee, tenzij’-principe aan de hand van zogenaamde ADC-criteria), een ander deel heeft echter de regels geconformeerd aan de regels in de Ow. Of nieuwe of gewijzigde Omgevingsverordeningen na het loslaten van een beleid neutrale overgang een ander beschermingsregime zullen bevatten, zal de toekomst uitwijzen.

Meer informatie over de ligging van het NNN en het geldende natuurbeheerplan met de huidige staat en het ambitieniveau van het NNN, is te vinden op de Informatiekaart Natuur.

<https://www.bij12.nl/onderwerp/natuurinformatie/applicaties-en-databanken/informatiekaart-natuur-ikn/>

Bijzondere natuurgebieden en landschappen

Het Rijk kan op basis van art. 2.44, lid 2 Ow zogeheten bijzondere nationale natuurgebieden aanwijzen. De bijzondere nationale natuurgebieden kunnen worden aangewezen vooruitlopend op de aanwijzing of begrenzing als Natura 2000-gebied, bijvoorbeeld als het gaat om compensatie voor handelingen die leiden tot een significant gevolg of als het gaat om gebieden die nodig zijn om de doelstellingen van de Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn te bereiken (art. 3.63 Bkl). Daarnaast kan het Rijk ook bijzondere nationale natuurgebieden aanwijzen als de bescherming van het gebied nodig is voor de instandhouding of herstel van biotopen en leefgebieden van in Nederland van nature in het wild voorkomende soorten genoemd in bijlage I Vogelrichtlijn of Bijlage I, II, IV of V Habitatrichtlijn. In die

gevallen bevat het aanwijzingsbesluit instandhoudingsdoelstellingen (art. 3.64 Bkl). Het ministerie van LNV heeft de taak zorg te dragen dat de maatregelen worden getroffen voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van deze type natuurgebieden (art. 2.19, lid 5 Ow), tenzij Gedeputeerde Staten is aangewezen om deze taak uit te voeren (art. 2.18, lid 1, onder g, 2°, tweede streepje Ow). Voor de bescherming van bijzondere nationale natuurgebieden geldt, naast een mogelijke toegangsbeperking, de specifieke zorgplicht zoals genoemd in art. 11.6 Bal (zie hiervoor). De provincies kunnen zogeheten bijzondere provinciale natuurgebieden of bijzondere provinciale landschappen aanwijzen (art. 2.44, lid 5 Ow). Niet iedere provincie hanteert dezelfde juridische bescherming. Sommige hanteren alleen een predicaat, anderen hanteren een soort ADC-criteria ('nee, tenzij'-principe) en daarmee juridische beschermingsregime naast NNN en Natura 2000. Kijk voor de geldende regels in de van toepassing zijnde provinciale Omgevingsverordening.

2.3 Soortbescherming

Een 'flora- en fauna-activiteit' is volgens de definitie van het begrip zoals uitgewerkt in de bijlage bij art. 1.1 Omgevingswet een: 'activiteit met mogelijke gevolgen voor van nature in het wild levende dieren of planten' Anders dan bij een 'Natura 2000-activiteit', waarvan pas sprake is als een activiteit leidt tot een kans op significante gevolgen op beschermde Natura 2000-gebieden (zie hiervoor), is er al sprake van een 'flora- en fauna-activiteit' als het een mogelijk gevolg heeft voor één van nature in het wild levend dier of plant, ongeacht of deze soort beschermd is volgens de Omgevingswet.

Doordat in de definitie wordt verwezen naar 'van nature' in het wild levende soorten, gaat de definitie niet op voor niet-van nature voorkomende soorten. Met andere woorden, de regels voor flora- en fauna-activiteiten gelden niet voor soorten die buiten het natuurlijk verspreidingsgebied voorkomen of exoten, tenzij specifiek vermeld. Als er sprake is van een flora- en fauna-activiteit, dient er rekening te worden gehouden met de regels in art. 11.27 Bal (specifieke zorgplicht), art. 11.28 Bal (voorkomen onnodig lijden dieren) en de paragrafen 11.2.2 t/m 11.2.5 Bal (vergunningplicht bij schadelijke handelingen, regels vergunningsvrije gevallen). Hoewel de paragrafen 11.2.2 t/m 11.2.5 Bal alleen betrekking hebben op de bij wet beschermde soorten, gelden de artikelen 11.27 en 11.28 ook met betrekking tot de niet-beschermde soorten.

Specifieke zorgplicht flora en fauna In het Bal is een specifieke zorgplicht opgenomen voor onder meer alle 'flora- en fauna-activiteiten' die, zoals hiervoor aangegeven, vrijwel alle ruimtelijke activiteiten betreft (art. 11.27 Bal). 8 Deze specifieke zorgplicht komt in de plaats van de algemene zorgplicht die in de Omgevingswet staat (zie hiervoor).⁹ Iedereen die een flora- en fauna-activiteit uitvoert, moet nadelige gevolgen zoveel mogelijk voorkomen, beperken of ongedaan maken (art. 11.27, 1e lid Bal). In het tweede lid staat de nadere uitwerking van de specifieke zorgplicht. In het tweede lid onder a is er met betrekking tot de reikwijdte van de zorgplicht voor flora- en fauna-activiteiten aangegeven dat deze plicht in ieder geval inhoudt dat moet worden nagegaan of er aanwijzingen zijn van de aanwezigheid van een aantal type soorten die kwetsbaar of bedreigd zijn. Deze soorten betreffen in Nederland van nature voorkomende:

- Vogelrichtlijn-soorten zoals genoemd in bijlage I Vrl en niet in die bijlage genoemde, geregeld in Nederland voorkomende trekvogelsoorten als bedoeld in artikel 4, 2e lid Vrl;
- Habitatrichtlijn-soorten als opgenomen in bijlage II, IV en V Hrl;
- nationaal beschermde soorten (bijlage IX Bal); dieren of planten die staan opgenomen op de Rode Lijsten;
- voor die soorten belangrijke leefgebieden of natuurlijke habitats.

Als deze aanwijzingen er zijn, moet worden vastgesteld of op voorhand op grond van objectieve gegevens nadelige gevolgen kunnen worden uitgesloten voor dieren van die soorten, hun nesten, hun foerageerplaatsen, hun voortplantingsplaatsen, hun rustplaatsen en hun eieren, of voor planten van die soorten. Zijn nadelige gevolgen niet uit te sluiten, dan wordt gevraagd om na te gaan welke nadelige gevolgen kunnen optreden en passende preventieve maatregelen te nemen, de activiteit te staken, of, als dat niet kan, passende herstelmaatregelen te nemen. Verder wordt er ook gevraagd om

tijdens en na het verrichten van de activiteit na te gaan of de getroffen passende preventieve maatregelen de beoogde effecten hebben. De zorgplicht geldt altijd voor alle in het wild levende soorten, ongeacht een eventueel van toepassing zijnde vrijstelling, gedragscode of vergunning. De zorgplicht voor soorten is bovendien niet beperkt tot de dieren en planten zelf, maar ook tot de directe leefomgeving van de soorten. Dat betreft voor dieren de foerageergebieden, rust en vaste verblijfplaatsen en plaatsen voor het grootbrengen van de jongen. Mochten de zorgplichtbepalingen niet helder genoeg zijn, dan staat het bevoegd gezag vrij om middels maatwerkregels (artikel 11.29 Bal) of maatwerkvoorschriften (artikel 11.31 Bal) deze te verduidelijken. Bijvoorbeeld door het opnemen van regels in een provinciale Omgevingsverordening of het stellen van een maatwerkvoorschrift of vergunningsvoorschrift. Zoals ook aangegeven hiervoor met betrekking tot de specifieke zorgplicht voor Natura 2000-gebieden en bijzondere nationale natuurgebieden, is de kern van de zorgplichtbepaling voor flora- en fauna-activiteiten dat als er sprake is van nadelige gevolgen op in het wild voorkomende soorten, deze, indien redelijkerwijs kan worden gevergd, moeten worden voorkomen, beperkt of ongedaan worden gemaakt. Ook in art. 11.27, tweede lid wordt verwezen naar passende preventieve maatregelen of passende herstelmaatregelen. In art. 11.27, tweede lid onder b Bal wordt aangegeven dat er moet worden ‘vastgesteld’ of op voorhand op grond van objectieve gegevens nadelige gevolgen kunnen worden uitgesloten. Daarnaast zijn de overige voorwaarden in het tweede lid onder c t/m f zodanig concreet dat in deze bewoording kan worden gelezen dat er aantoonbaar aan deze voorwaarden moet worden voldaan, zeker ook met in het achterhoofd dat de specifieke zorgplichten in de Omgevingswet zowel bestuurlijk als strafrechtelijk kunnen worden gehandhaafd.

Om aantoonbaar aan de voorwaarden van de specifieke zorgplicht te kunnen voldoen, is het noodzakelijk dat de toetsing aan de zorgplichtbepalingen in een Natuurwaardenonderzoek of nader onderzoek wordt vastgelegd. Hiertoe kan door ecologische adviesbureaus – naast een bureaustudie door raadpleging van verspreidingsgegevens in tools zoals de NDFF – een ‘Habitatcheck’ worden uitgevoerd naar het voorkomen van de genoemde soorten, op basis van de geschiktheid van het aanwezige habitat als leefgebied van deze soorten. Afhankelijk van het aan te treffen habitat, kan daardoor goed inzicht worden verkregen in het mogelijk voorkomen van soorten of soortgroepen. Of een nader onderzoek ook naar redelijkheid kan worden gevergd om de aanwezigheid te kunnen uitsluiten, zal afhangen van de opdrachtgever. Vervolgens moet worden beschreven in de Natuurwaardenonderzoek of nader onderzoek of nadelige gevolgen kunnen worden uitgesloten of dat deze kunnen worden voorkomen, beperkt of ongedaan kunnen worden gemaakt door maatregelen zoals hiervoor aangegeven.

De soortenbeschermingsregimes

In de paragrafen 11.2.2 t/m 11.2.4 Bal zijn de verschillende soortenbeschermingsregimes opgenomen:

- § 11.2.2 Bal: omgevingsvergunning soorten Vogelrichtlijn
- § 11.2.3 Bal: omgevingsvergunning soorten Habitatrichtlijn
- § 11.2.4 Bal: omgevingsvergunning andere soorten

Onder iedere paragraaf zijn de vergunning plichtige gevallen en de vergunningsvrije gevallen aangegeven. In de Omgevingswet wordt niet meer gesproken over verbodsbepalingen waarvoor een ontheffing of vrijstelling kan worden verleend, maar over schadelijke handelingen die leiden tot een vergunning plichtig geval. De inhoud van de schadelijke handelingen komen overeen met de verbodsbepalingen van de soortenbeschermingsregimes uit de Wnb, aangezien deze rechtstreeks voortkomen uit de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn en internationale Verdragen en betreffen de volgende schadelijke gevallen:

Schadelijke handelingen Vogelrichtlijn (art. 11.37 Bal):	Schadelijke handelingen Habitatrichtlijn (art. 11.46 Bal):	Schadelijke handelingen andere soorten (art. 11.54 Bal)
Het opzettelijk doden of opzettelijk vangen van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in art. 1 Vrl	Het in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk doden of opzettelijk vangen van in het wild levende dieren Hrl bijlage IV, onder a, Bern bijlage II, Bonn bijlage I (ex. vogels art. 1 Vrl);	Het opzettelijk doden of vangen van in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in bijlage IX, onder A
Het opzettelijk vernielen of opzettelijk beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren van vogels, of het opzettelijk wegnemen van nesten van die vogels	Het opzettelijk verstoren van dieren	Het opzettelijk beschadigen of vernielen van de vaste voortplantingsplaatsen, rustplaatsen of eieren van dieren
Het rapen en onder zich hebben van eieren van vogels	Het in de natuur opzettelijk vernielen of rapen van eieren van dieren	
Het opzettelijk storen van vogels*	Het beschadigen of vernielen van de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren	Het opzettelijk in hun natuurlijke verspreidingsgebied plukken en verzamelen, afsnijden, onwortelen of vernielen van vaatplanten van de soorten, genoemd in bijlage IX, onder B
	Het opzettelijk plukken en verzamelen, afsnijden, onwortelen of vernielen van planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onder b Hrl of bijlage I verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied	

Vrijstelling schadelijke handelingen vogelrichtlijn

Het verbod op het opzettelijk storen van vogels, geldt niet,

- Als het storen niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de vogelsoort:
- Het verbod geldt niet als de activiteit uitvoering geeft aan een instandhoudingsmaatregel of passende maatregel

Vrijstelling schadelijke handelingen habitatrichtlijn

Het verbod geldt niet als de activiteit uitvoering geeft aan een instandhoudingsmaatregel of passende maatregel

Vrijstelling schadelijke handelingen andere soorten

Het verbod geldt niet voor bosmuis, huisspitsmuis en veldmuis, voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden

Het verbod geldt niet als de activiteit uitvoering geeft aan een instandhoudingsmaatregel of passende maatregel

Toetsing algemene en specifieke zorgplichtbepalingen

Het benoemen hoe aan de zorgplichtbepalingen in de Omgevingswet getoetst is in een rapportage, is voldoende om aan de algemene en specifieke zorgplichtbepalingen te voldoen. De zorgplichten zijn niet vergunning plichtig, dus het is niet noodzakelijk om het voor te leggen aan bevoegd gezag. De zorgplichten kunnen elkaar aanvullen en versterken, omdat zij toezien op bepaald onderdelen van de natuur in de fysieke leefomgeving die soms kunnen samenvallen. Zo kan een habitat van een bedreigde soort bijvoorbeeld in een boom bevinden, waarmee zowel in het kader van de specifieke zorgplicht voor een flora- en fauna-activiteit als de specifieke zorgplicht voor het vellen van een houtopstand gevraagd kan worden om de boom en het habitat intact te laten. Om deze reden kan de toets aan de zorgplichtbepalingen het beste in één paragraaf worden behandeld, na de toets aan de verschillende beschermingsregimes voor gebieden, soorten en houtopstanden. Een belangrijke noot is dat in de zorgplichten staat aangegeven dat de gevraagde zorg naar redelijkheid moet kunnen worden geleverd. Een initiatiefnemer moet er redelijkerwijs alles aan doen om overtreding van de zorgplichtbepalingen te voorkomen. Er worden volgens de toelichting op het Aanvullingsbesluit Natuur 'geen extreme eisen gesteld. Wel wordt vereist dat de zorgvuldigheid aan de dag wordt gelegd die in redelijkheid vanuit een oogpunt van natuurbescherming mag worden geëist. Onder «zoveel mogelijk» [...] moet niet alleen worden verstaan hetgeen fysisch, qua resultaat mogelijk is, maar ook hetgeen redelijkerwijs van degene die de schade veroorzaakt kan worden geleverd.' Bij de toetsing van de redelijkheid kan bijvoorbeeld gedacht worden aan financiële aspecten, ruimtelijke aspecten en/of planning technische aspecten. Afhankelijk van de situatie zal deze beoordeling volgens het Aanvullingsbesluit Natuur worden gemaakt door de initiatiefnemer (en/of diens adviseur). Wat redelijkerwijs geleverd kan worden, verschilt per initiatiefnemer. Er kan minder worden verwacht van een particulier dan van een ondernemer of bedrijf. Wat in ieder geval mag worden gevraagd is het in beeld brengen van de gebieden en soorten die worden genoemd en het voorkomen van effecten door bijv. kwetsbare perioden te ontzien. In hoeverre nader onderzoek naar het voorkomen van de genoemde soorten en het treffen van passende preventieve of passende herstelmaatregelen kunnen

worden geleverd, zal in de praktijk afhangen van de ruimte en het vermogen van een initiatiefnemer. Welke maatregelen nodig zijn om nadelige gevolgen te voorkomen, te beperken of ongedaan te maken, hangt van de definitie van een 'nadelig gevolg'. De regels in de Wnb zijn in principe beleidsneutraal opgenomen in de Ow (volgens de toelichting op het Aanvullingsbesluit Natuur). Zoals ook toegelicht in het Aanvullingsbesluit Natuur, geldt dat, waar sprake is van een beleid neutrale omzetting, op de parlementaire geschiedenis van de Wnb kan worden teruggevallen voor de uitleg van bepalingen. Afgezien van de concretere uitwerking van de specifieke zorgplichten in lid 2 van de betreffende artikelen, is de belangrijkste vraag wat precies wordt bedoeld met een nadelig gevolg. Pas als deze (dreigen) zich voordoen met betrekking tot de genoemde gebieden of soorten, zijn er namelijk maatregelen vereist (passende preventieve maatregelen of passende herstelmaatregelen). Daarnaast is de definitie relevant met betrekking tot soorten die in beeld moeten worden gebracht waar de activiteit een nadelig gevolg op kan hebben, gezien de verwijzing naar verschillende uitgebreide lijsten met kwetsbare tot bedreigde soorten en de hiermee gepaard gaande potentieel intensieve onderzoeksinspanning. In de parlementaire geschiedenis van de Wnb wordt aangegeven dat de zorgplicht met name bedoeld is als instrument om de in het wild levende planten en dieren (en overigens ook habitats) in een gunstige staat van instandhouding te houden. Dit vergt vooral een focus op mogelijke nadelige gevolgen op de staat van instandhouding en niet zozeer op nadelige gevolgen voor ieder exemplaar afzonderlijk (of ieder oppervlak van een habitatype).

2.4 Bescherming houtopstanden

- 1 Een houtopstand beslaat een oppervlakte van 10 are of meer, of bestaat uit een beplanting van twintig bomen of meer in een rij, gerekend over het totaal aantal rijen. Buiten de bescherming houtopstanden (artikel 11.3 Bal) vallen de
 - Houtopstanden binnen door de gemeenteraad vastgestelde grenzen van de bebouwde kom houtopstanden
 - Houtopstanden op erven of in tuinen en fruitbomen en windschermen om boomgaarden,
 - Naaldbomen bedoeld als kerstbomen en niet ouder dan twintig jaar en kweekgoed,
 - Uit populieren of wilgen bestaande wegbepantingen, bepantingen langs waterwegen en bepantingen langs landbouwgronden (enkele rij)
 - Het dunnen van een houtopstand, Uit populieren, wilgen, essen of elzen bestaande bepantingen die zijn bedoeld voor de productie van houtige biomassa en die:
 - Minimaal eens per tien jaar worden geoogst,
 - Bestaan uit ten minste tienduizend stoven per hectare per bepantingseenheid bestaande uit een aaneengesloten bepanting die niet wordt doorsneden door onbeplante stroken breder dan twee meter,
 - Zijn aangelegd na 1 januari 2013.

Volgens artikel 5.165b Bkl is het verboden een houtopstand geheel of gedeeltelijk te vellen zonder daar melding van te doen bij Gedeputeerde Staten. Dit geldt niet voor het periodiek vellen van griend- of hakhout. Binnen drie jaar moet het gevelde deel weer zijn herplant. Vrijstellingen gelden er

wanneer het vellen gebeurt middels een goedgekeurde gedragscode of de werkzaamheden voortvloeien uit instandhoudingsdoelstellingen voor Natura2000-gebieden of nodig zijn voor aanleg en het onderhoud van brandgangen op natuurterreinen

Bijlage 3 Vrijgestelde soorten per provincie

Provincie	Drenthe	Flevoland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Zuid-Holland
Soort												
Amfibieën												
Bruine Kikker												
Gewone pad												
Kleine watersalamander												
Meerkikker												
Bastaardkikker												
Reptielen												
Hazelworm						1						
Levendbarende hagedis						2						
Landzoogdieren												
Aardmuis												
Bosmuis												
Bunzing												
Dwergmuis												
Dwergspitsmuis												
Eekhoorn						3						
Egel												
Gewone bosspitsmuis												
Haas												
Hermelijn												
Huisspitsmuis												
Konijn												
Ondergrondse Woelmuis												
Ree												
Rosse Woelmuis												
Steenmarter						4						
Tweekleurige bosspitsmuis												
Veldmuis												
Vos												
Wezel												
Wild Zwijn												
Woelrat												

Legenda
Vrijgestelde soort
1 = Vrijgesteld jul - sep
2 = Vrijgesteld 15 aug - 15 okt
3 = Vrijgesteld mrt - apr en jul - nov
4 = Vrijgesteld 15 aug - feb

Geldig per:
18 februari 2022

Bronnen:

[Regelink](#)

[Habitat](#)

[Natuurinclusief](#)

Bijlage 4 Natuurkalender

		Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Houtopstanden													
Afzetten/hakhoutbeheer	Algemeen												
	Heg afzetten												
Dunnen	Algemeen												
Verw. opslag/exoot	Algemeen												
Knotten	Algemeen												
Snoeien	Opsnoeien/opkronen												
	Hoogstam wintersnoei												
	Hoogstam zomersnoei												
	Vleermuisbomen zomerverblijf												
	Vleermuisbomen paarplaats												
Terugzetten	Bomen met winterslaapvogels												
	Hazelmuis struweel												
	hakhoutbeheer												
	Boomkikker struweel												
Zuiveren	Das												
	Grondgebonden kleine zoogdieren												
Vellen	Sleedoornstruwelen voor sleedoornpage												
Pionier, grazige en ruigte vegetaties													
Maaien	Algemeen												
	Vochtig/nat grasland												
	Droog schraalgrasland												
Afgraven	Ruigte vegetatie met amfibieën												
Ophogen	Ruigte vegetatie met reptielen												
Heide													
Maaien	Algemeen												
Plaggen	Heide met reptielen												
Branden	Algemeen												
Afgraven	Algemeen												
Ophogen	Algemeen												
Wateren (poel, moeras, watergang en beek)													
Graven	Algemeen												
Aanbrengen	Kunstwerken nieuwe wateren												
	Kunstwerken bestaande wateren												
Opschonen	Algemeen												
	Poel												
Baggeren	Algemeen												
Dempen	Algemeen												
Oever-, water- en moerasvegetatie													
Maaien	Algemeen												
Afgraven	Algemeen												
Ophogen	Algemeen												
Bebouwing en muren													
Verbouwen	Algemeen												
Renoveren	Zomerverblijf vleermuizen												
	Winterverblijf vleermuizen												
Slopen	Gebouwen met uilen												
	Gebouwen met zwaluwen												

Legenda

	Optimale perioden voor werkzaamheden. In deze perioden zijn de minste kans op verstoringen van planten en dieren.
	Acceptabele perioden voor werkzaamheden, mits er geen verstoring van planten en dieren plaatsvindt. De werkzaamheden verrichten onder begeleiding van een ter zake kundige.
	Geen werkzaamheden in deze perioden. Wanneer andere zwaarwegende belangen gelden dan de werkzaamheden verrichten onder de voorwaarden. Bijvoorbeeld voorwaarden in de ontheffing Wet natuurbescherming.

Bronnen:

Natuurbank Overijssel

Natuurkalender Arnhem